

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE KARDEŞ
KISKANÇLIĞININ AKRAN ZORBALIĞI
EĞİLİMLERİNİ YORDAMA GÜCÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Felek ARSLAN

İstanbul
Şubat-2022

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE KARDEŞ KISKANÇLIĞININ
AKRAN ZORBALIĞI EĞİLİMLERİNİ YORDAMA GÜCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Felek ARSLAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa OTRAR

İstanbul
Şubat-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Mustafa OTRAR

.....

Üye Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Demir ÇELEBİ

.....

Üye Dr. Öğr. Üyesi Enver ULAŞ

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Ortaokul Öğrencilerinde Kardeş Kıskançlığının Akran Zorbalığı Eğilimlerini Yordama Gücü” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

Felek ARSLAN

ÖN SÖZ

Tez yazım sürecimde bana olan inancını yitirmeyen, bilgi, destek ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen, birlikte çalışmaktan keyif aldığım kıymetli hocam tez danışmanım Doç. Dr. Mustafa OTRAR'a,

Tüm eğitim hayatım boyunca en büyük destekçim olan biricik annem Adile ARSLAN'a ve babam Fendi ARSLAN'a,

Varlıkları ile hayatıma anlam katan sevgili kardeşlerim Sabri ARSLAN, Mehmet ARSLAN, Behice ARSLAN ve Emel ARSLAN'a,

Mesleki bilgisinden faydalandığım, tez sürecimde beni motive eden Pınar ÇETİN'e ve veri toplamamda büyük katkısı olan Uğur ÇETİN'e,

Bu bölümde yüksek lisans yapmam için beni cesaretlendiren ve her zaman desteğini hissettiğim canım dostum Elif KALA'ya,

Bana ilham veren, tez çalışmama katkısı olan tüm yazarlara ve katılım sağlayan tüm öğrencilere yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Felek ARSLAN

Şubat- 2022

ÖZET
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE KARDEŞ KISKANÇLIĞININ
AKRAN ZORBALIĞI EĞİLİMLERİNİ YORDAMA GÜCÜ

Felek ARSLAN

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Şubat-2022, 94 Sayfa

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinde kardeş kıskançlığının akran zorbalığı eğilimlerini yordama gücünü ortaya koymaktır. Nicel araştırma yöntemi ile yürütülen araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ili Üsküdar İlçesinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklemi ise Üsküdar ilçesinde bulunan okullardan tesadüfi oransız küme örnekleme yöntemi ile seçilen, 10 ortaokulda öğrenim gören, 224 kız ve 261 erkek olmak üzere toplam 485 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilen toplanmasında “Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği” , “Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği” ve araştırmacının hazırladığı “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde kardeş kıskançlığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson analizi, kardeş kıskançlığı ölçeği puanlarının akran zorbalığı ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla basit standart regresyon analizi kullanılmıştır. Bunların dışında verilerin analizi için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), bağımsız gruplar t testi, Mann Whitney-U analizi ve Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı ve akran zorbalığı arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunduğu, kardeş kıskançlığının akran zorbalığını anlamlı bir şekilde yordadığı, öğrencilerin kardeş kıskançlığı düzeyleri ile yaş, sınıf, cinsiyet, kardeş sayısı, okul türü, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın hayatta olması, anne- babanın eğitim ve gelir düzeyleri değişkenleri arasında anlamlı farklılıkların olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin akran zorbalığının cinsiyet değişkeni arasında sözel zorbalık alt boyutu için anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel zorbalık ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutlarında erkeklerin ortalaması kızlardan; duyu zorbalığı alt boyutu içinse kızların ortalaması erkeklerden anlamlı şekilde

yüksek bulunmuştur. Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığının sınıf değişkeni için duygu zorbalığı puanında anlamlı bir farklılık tespit edilmezken, fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutları ile arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Fiziksel, sözel, eğlence amaçlı zorbalık ve zorbalık toplam puanı için 8. sınıf öğrencilerinin ortalaması 6. sınıf öğrencilerinin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin akran zorbalığı ile yaş, sınıf, okul türü, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın öz olması, anne- babanın eğitim ve gelir düzeyleri değişkenleri arasında anlamlı farklılıkların olmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorba, kurban, akran zorbalığı, kardeş kıskançlığı.

ABSTRACT
**THE PREDICTIVE POWER OF SIBLING JEALOUSY ON
PEER BULLYING TENDENCY AMONG SECONDARY
SCHOOL STUDENTS**

Felek ARSLAN

Master, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa OTRAR

February-2022, 94 Pages

The aim of this study is to reveal the predictive power of sibling jealousy on peer bullying tendency among secondary school students. The study was carried out by quantitative research method and relational screening model. The universe of the study includes secondary school students studying in Üsküdar, the district of İstanbul, in the 2020-2021 academic year. The sample of the study is consisted of a total of 485 students, 224 girls 261 boys, studying in 10 different secondary schools in Üsküdar district, who are selected by disproportionate cluster sampling method.

To collect data “Marmara Sibling Jealousy Scale”, “Bullying Behaviour Tendency Scale” and “Personal Information Form” created by the researcher were used. In the analysis of the data, Pearson analysis was used to determine the relationship between sibling jealousy and peer bullying, and simple standard regression analysis was used to determine whether sibling jealousy scale scores significantly predicted peer bullying scale scores. Apart from these, one-way analysis of variance (ANOVA), independent group t test, Mann Whitney-U analysis and Scheffe test were used for data analysis.

As a result of research, there is a positive and significant relationship between secondary school students’ sibling jealousy and peer bullying, sibling jealousy significantly predicted peer bullying, it was determined that there were no significant difference between the students’ sibling jealousy levels and variables of age, class, gender, number of siblings, school type, number of siblings, birth order, parents’ survival, parents’ education and income levels. While there was no significant difference between the gender variable of students’ peer bullying for verbal bullying sub-dimension, in the physical bullying and recreational bullying sub-dimensions, the average of boys is more than girls; for the emotional bullying sub-dimension, the mean

of girls was found to be significantly higher than boys. While no significant difference was found for the emotional bullying sub-dimension between the class variable of secondary school students' peer bullying; it was determined that there was a significant difference between physical, verbal and recreational bullying sub-dimensions.

For the total score of physical, verbal and recreational bullying, average of the 6th grade students was found significantly lower than the average of 8th grade students. It was determined that the difference between the peer bullying of the students and variables of age, class, school type, birth order, number of siblings, parental identity, education and socio-economic levels of parents wasn't significant.

Key Words: Bully, bullied, peer bullying, sibling jealousy.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4. Sayılıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
İLGİLİ LİTERATÜR.....	6
2.1. Zorbalık Kavramı.....	6
2.2. Zorbalık Türleri.....	8
2.3. Zorba Ve Kurban Özellikleri.....	11
2.4. Zorba Ve Kurban İlişkisi.....	13
2.5. Okullarda Akran Zorbalığı.....	14
2.6. Zorbalığın Nedenleri.....	16
2.7. Zorbalıkla İlgili Bazı Çalışmalar.....	18
2.8. Kardeş Kıskançlığı.....	21

2.9. Kıskançlık.....	24
2.10. Kardeş Kıskançlığına Etki Eden Faktörler.....	25
2.10. 1. Cinsiyet.....	25
2. 10. 2. Yaş.....	26
2.10. 3. Doğum Sırası.....	27
2.11. Adler'in Kardeş Kuramı.....	28
2.11.1. Büyük Çocuk Olmak.....	28
2.11.2. Ortanca Çocuk Olmak.....	29
2.11.3. Küçük Çocuk Olmak.....	30
2.12. Kardeş Kıskançlığı İle İlgili Bazı Çalışmalar.....	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	35
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	35
3.1. Araştırma Modeli.....	35
3.2. Evren Ve Örneklem.....	35
3.3. Veri Toplama Araçları.....	37
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.3.2. Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği.....	38
3.3.3. Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği.....	38
3.4. Verilerin Toplanması.....	38
3.5. Verilerin Analizi.....	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	40
BULGULAR.....	40
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	54
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	54
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	54

5.1.1. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığı ile Akran Zorbalığına İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	54
5.1.2. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Yaş Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	55
5.1.3. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Sınıf Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	55
5.1.4. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Okul Türü Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	55
5.1.5. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	55
5.1.6. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	56
5.1.7. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	56
5.1.8. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Anne-Babanın Öz ve Hayatta Olma Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	56
5.1.9. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Anne-Babanın Eğitim ve Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	57
5.1.10. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Sınıf Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	57
5.1.11. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Yaş Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	58
5.1.12. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	58
5.1.13. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Okul Türü Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	60
5.1.14. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	60
5.1.15. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Öz Olma Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	61

5.1.16. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Eğitim Durumları Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	61
5.1.17. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	61
5.2. Öneriler.....	62
5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	62
5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	63
KAYNAKÇA.....	64
EKLER.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	80

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Değerler.....	36
Tablo 4.1: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KK) ve Akran Zorbalığı (AZ) Ölçeklerine İlişkin Betimsel Değerler.....	40
Tablo 4.2: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları Arasındaki İlişkiler (n=485).....	41
Tablo 4.3: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) ile Akran Zorbalığı Puanları (AZÖ) için Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları.....	41
Tablo 4.4: Regresyon Denklemleri Tablosu.....	42
Tablo 4.5: Yaş Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	43
Tablo 4.6: Sınıf Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	43
Tablo 4.7: Cinsiyet Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	44
Tablo 4.8: Okul Türü Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	44
Tablo 4.9: Kardeş Sayısı ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	44
Tablo 4.10: Kardeş (Doğum) Sırası ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	45
Tablo 4.11: Anne-Baba Birlikteliği ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	45
Tablo 4.12: Annenin Öz Olup Olmaması ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	45
Tablo 4.13: Babanın Öz Olup Olmaması ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	46

Tablo 4.14: Annenin Eğitim Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	46
Tablo 4.15: Babanın Eğitim Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	47
Tablo 4.16: Algılanan Gelir Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	47
Tablo 4.17: Yaş Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	48
Tablo 4.18: Sınıf Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485).....	48
Tablo 4.19: Cinsiyet Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	49
Tablo 4.20: Okul Türü Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	49
Tablo 4.21: Kardeş Sayısı ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	50
Tablo 4.22: Kardeş (Doğum) Sırası ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	50
Tablo 4.23: Anne-Baba Birlikteliği ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	51
Tablo 4.24: Annenin Öz Olup Olmaması ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	51
Tablo 4.25: Babanın Öz Olup Olmaması ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	52
Tablo 4.26: Annenin Eğitim Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	52
Tablo 4.27: Babanın Eğitim Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	53
Tablo 4.28: Algılanan Gelir Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)	53

KISALTMALAR

SPSS: (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatiksel Program Paketi

Akt.: Aktaran

AZÖ: Akran Zorbalığı Ölçeği

ev.: Çeviren

KKÖ: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği

MEB: Milli Eğitim Müdürlüğü

Vd.: Ve Diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölüm, araştırmanın problem durumu, önemi, araştırmanın amacı, sınırlılıkları, varsayımları ve araştırmanın temel değişkenlerinin tanımlarından oluşmaktadır.

1.1.1. Problem Durumu

Günümüzde akran zorbalığı, okullarda çözülmesi gereken ve giderek artan bir problem olarak algılanmaktadır (Horowitz, vd., 2004; Provis, 2012; Satan, 2006 ve Sullivan 2010). Bu problemin çözümünde kavramın doğru anlaşılması oldukça önemlidir. Bu kavram ilk olarak Olweus tarafından literatüre kazandırılmıştır. Ona göre zorbalık, bir bireyin diğerine kastî olarak uyguladığı ‘orantısız güç’ ve olumsuz olan davranışlardır (Olweus, 1993). Zorbalık vurmak, itmek gibi fiziksel boyutta olabileceği gibi hakaret etmek, korkutmak gibi sözel; dışlamak, dedikodu yapmak gibi dolaylı şekillerde olabilmektedir (Satan, 2006). Besag (1989) zorbalığı güçlü olan bireylerin kendilerinden daha güçsüz olanlara karşı sergiledikleri fiziksel, sözel, psikolojik ve sosyal güç olarak tanımlarken, Smith ve Sharp (2002) zorbalığın meydana gelmesi için bir güç istismarının olması gerektiğini savunmuşlardır. Rigby zorbalığın iki şekilde yapılabileceğinden bahsetmiştir: Ona göre zorbalık ya birinin canını yakmak için yapılır ki burada kasıt karşısındakine acı vermektir ya da farkında olunmadan sadece dikkat çekmek amaçlı gösterilen bir davranıştır (Rigby, 2003). Sullivan (2010: 10) ise zorbalığı bir bireyin ya da bireylerin yine bir bireye ya da bireylere karşı bile isteye, bilinçli bir şekilde ve tekrarlanarak zarar verme, manipüle etme veya dışlama amaçlı yapılan saldırgan davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Zorbalığa maruz kalan bireylerin arkadaşları tarafından dışlanan ve genellikle popüler olmayan çocuklardan oluştuğu (Boulton ve Smith, 1994), daha sakin ve pasif bir karaktere sahip (Olweus, 1993), düşük özgüvenli ve utangaç oldukları (Besag, 1989) belirtilirken; zorbalık yapan bireylerin saldırgan tavırlar sergileyip öfkeli oldukları, empati kurma noktasında sıkıntılar yaşadıkları, buldukları grup içerisinde güçlü ve kabul görmek için çabalayan ve bunu elde etmek için uğraşan kişiler oldukları

belirtilmiştir. Zorba ya da kurban olarak nitelendirilen çocukların yetiştirildiği ortama ve aile ilişkilerine bakmanın sorunun kaynağını anlamada ve çözüm üretmede etkili olacağı düşünülmektedir (Brody, 1998).

Aile faktörü her zaman çocuğun karakter oluşumunda etkili olmuştur. Özellikle ebeveynlerin çocuklarıyla olumlu ya da olumsuz iletişim kurması zorbalık davranışlarının belirleyici etkenlerinden biri olarak belirtilmektedir. Çünkü aile ortamı çocuğun ilk sosyalleştiği ortamdır. Bu sosyalleşme diğer topluluklarda sergilenen davranışları etkilemektedir. Bireyin aile içindeki ilişkileri diğer insanlarla olan ilişkilerinin de belirleyicisidir (Wolke, Tippett ve Dantchev, 2015: 922). Bir çocuğun ilk arkadaşı kardeşidir. Paylaşma, sevmeye, affetme, kıskanma gibi duygularını ilk kardeşiyle olan ilişkisinde tecrübe eder. Kıskançlık duygusu bireyde çocukluk döneminde ortaya çıkan baskın bir duygudur. Aralarında üç yaştan az olan kardeşlerin kıskançlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları belirtilmiştir (Adler, 2001). Ayrıca erkek çocukların kız çocuklara oranla daha şımartıldığı ve değer verildiği için kız çocukların erkek kardeşlerini daha çok kıskandıkları iddia edilmektedir (Adler, 2001:444)

Thompson (2006) bireylerin kardeşlerini dört ana neden yüzünden kıskandıklarını savunmaktadır. Ona göre çocuklar ya aileleri kardeşiyle daha çok zaman geçirdikleri için, ya kardeşlerini daha yetenekli buldukları için, ya kardeşlerine hediye alındığı için ya da kardeşlerine ayrıcalık yapıldığını düşündükleri için kardeşlerini kıskandıklarını belirtmişlerdir.

Adler (2001) kardeş sıralamasının, büyük ya da küçük kardeş olmanın bireyin karakterine ve kıskançlık duygusuna etki ettiğini savunmaktadır. Büyük kardeş ilk etapta ilgi ve sevginin ana merkezi konumdadır ve ebeveynlerini paylaşmak zorunda değildir. İkinci doğan kardeşin gelişi aile içerisinde daha sakin karşılanırsa da büyük kardeş onu bir tehdit olarak algılar, ebeveynlerini onunla paylaşmaktan hoşnut olmaz ve aralarında bir çatışma söz konusu olur. Daha sonra dünyaya gelen en küçük kardeş ise herkes tarafından sevilen ve kayırılan çocuk konumundadır. Bu durumda kardeşlerin birbirini kıskanması doğal bir hal almaktadır (Adler, 2018; Yavuzer, 2018; Yörükoğlu, 2019).

Çocukluk dönemi kardeşlik ilişkilerinde en baskın duygulardan biri kıskançlıktır. Aileye yeni katılan kardeşin hem gelişine anlam veremeyen hem de özellikle annesini

paylaşmak istemeyen çocuk öfkeli ve kıskanç davranışlar sergiler (Yörükoğlu, 2019) ve bu kıskançlık duygusu öfke, korku, üzüntü, neşe gibi temel duyguların aksine daha karmaşık bir sosyal duygudur (Volling, McElwain ve Miller, 2002: 581). Her insanda belirli miktarda bulunan kıskançlık yararlı bir amaca hizmet etmiyorsa kişinin sosyal hayatındaki davranış ve tutumlarını olumsuz yönde etkiler (Adler ve Brett, 2009).

Martin ve Ross (1995: 337)'a göre kardeşler, bireyin saldırgan davranışlar sergilemesinde ve bu davranışları sürdürmesinde önemli rol oynamaktadır. Wolke, Tippett ve Dantchev (2015) yaptıkları çalışmada ev ortamında zorba olan çocukların okulda da zorba, kurban olan çocukların ise yine okulda da kurban konumunda olduklarını belirtmiştir.

Kardeş kıskançlığı ve zorbalık arasında ortak etmenlerin varlığı, aile ortamında kendini gösteren ya da baskılanan duyguların çocuğun pek çok davranışını etkilediği gerçeği bu iki kavram arasında ilişki olabileceği düşüncesini desteklemektedir (Adler, 2001; Thompson, 2006; Van Volkom, Machiz ve Reich, 2011; Kolak ve Volling, 2011). Bu bilgilerden hareketle araştırmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir: “Ortaokul öğrencilerinde kardeş kıskançlığı akran zorbalığı eğilimlerini yordamakta mıdır?”

1.1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde kardeş kıskançlığının akran zorbalığı eğilimlerini yordama gücünü ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada cevap aranacak olan alt amaçlar aşağıda verildiği gibidir:

- 1) Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı ne düzeydedir?
- 2) Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ne düzeydedir?
- 3) Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı zorbalık eğilimlerini yordamakta mıdır?
- 4) Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı cinsiyete, sınıfa, kardeş sayısına, kaçınıcı kardeş oluşuna, anne-babanın öz oluşuna, ailelerin ekonomik ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

5) Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimleri cinsiyete, sınıfa, kardeş sayısına, kaçınıcı kardeş oluşuna, anne-babanın öz oluşuna, ailelerin ekonomik ve eğitim düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

1.1.3. Önem

Okullarda öğrenciler arasında yaşanan ve gözlemlenen zorba davranışlar eğitimin kalitesini ve öğrencilerin iyi oluş halini olumsuz yönde etkiler. Okul ortamı, akranlar arası ilişki, bireylerin kişisel geçmişleri gibi akran zorbalığının pek çok farklı nedeni olabilir. Literatür incelendiğinde bireyin ilk arkadaşı olan kardeşiyle ilişkisinin zorbalık eğilimlerini etkileyip etkilemediğine dair bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığını ölçmek amacıyla 2017 yılında Kurt bir ölçek geliştirmiştir. Geçen bu süre zarfında kardeş kıskançlığını bir değişken kabul eden bir bilimsel araştırmaya rastlanmamıştır. Alan yazında daha çok kardeş ilişkileri üzerinde yoğunlaşmıştır (Erginoğlu, 2015; Osher, 2010; Özman, 2018). Özellikle ortaokul çağındaki kardeş kıskançlığının akran zorbalığı ile ilişkisi bu çalışma ile ilk defa incelenecektir. Kardeş kıskançlığını etkileyen faktörlerin okulda zorbalık davranışlarını etkileyen faktörlerle ilişkili olabileceği öngörülmüştür.

Bu çalışma ile akran zorbalığının önemli etkenlerinden birinin kardeş kıskançlığı olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmayla ilk kez ortaya koyulacak verilerin okullarda zorba davranışların anlaşılmasına katkı sunacağı; okul rehberlik hizmetlerinde psikolojik danışmanlara ve ailelere bu problemi çözmeye yardımcı olacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.4. Sayıtlar

Öğrencilere uygulanan Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği, Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formunda yer alan maddelere öğrenciler tarafından verilen cevapların doğru olduğu ve cevapların samimi bir şekilde verildiği varsayılmaktadır.

1.1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, İstanbul'un Üsküdar ilçesindeki özel ve devlet okullarında öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile,

2. 2020-2021 eğitim öğretim yılı ile,
3. Kardeş kıskançlığı ve zorbalık davranış eğilimleri kullanılan ölçeklerle,
4. Araştırma, kendi amaçlarını elde etmek için gerçekleştirilen istatistiksel analizler ile sınırlıdır.

1.1.6. Tanımlar

Zorba: İstedikini elde etmek maksadıyla karşısındakine kastî bir şekilde tekrar eden zorba davranışlar sergileyen (Berger, 2007), zorbalığı bir araç gibi kullanan, saldırgan kişidir (Griffin ve Gross, 2003).

Kurban: Çevresindeki kişi ya da kişilerce hoş olmayan, rahatsız edici davranışlara maruz bırakılan kişidir (Solberg ve Olweus, 2003).

Zorbalık: Bir kişinin ya da topluluğun kendinden daha güçsüz bir kişiye ya da topluluğa (Besag; 1989: 13) dikkat çekmek ya da karşısındakine acı çektirmek amacıyla (Rigby, 2003) kastî olarak uyguladığı 'orantısız güç' ve olumsuz olan davranışlardır (Olweus, 1993).

Kardeş Kıskançlığı: Bir çocuğun en değerli varlık olarak algıladığı annesini diğer kardeşiyle paylaşırken yaşadığı sıkıntılı, ona göre katlanılması güç, rahatsız edici bir duygudur (Yörükoğlu, 2010: 152).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Zorbalık Kavramı

Akran zorbalığı, okullarda sıklıkla rastlanan sorunlardan biridir. Bu durum diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de gün geçtikçe artış göstermektedir (Besag, 1989; Fried ve Fried, 1998). Literatür incelendiğinde zorbalığın farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Ancak pek çok çalışmada Olweus’un yaptığı tanımdan yararlanılmıştır (Arslan, 2018; Haskaya, 2016; Satan, 2006).

Olweus (1993: 9) zorbalığın iki bireyin kavga edip birbirine zarar vermesi olarak tanımlamanın yanlış olduğunu belirtmiştir. Ona göre zorbalık bir bireyin diğerine kastî olarak uyguladığı ‘orantısız güç’ ve olumsuz olan davranışlardır. Bu olumsuz davranışlardan kasıt bir bireyin kastî olarak birine vurması, vurmaya çalışması, birini incitmesi veya rahatsız etmesidir. Zorbalık terimini kullanabilmek için iki birey ya da grup arasında bir güç dengesizliğinin olması ve zorbalığa maruz kalan kişinin bir şekilde kendini çaresiz hissediyor olması gerekir (Olweus, 1996: 265).

Besag (1989: 13) zorbalığı güçlü olan bir bireyin diğer bireye ya da gruba, güçlü olan bir grubun kendinden daha güçsüz bir gruba ya da bireye karşı sergiledikleri fiziksel, sözel, psikolojik ve sosyal güç olarak tanımlarken, Rigby (2003) zorbalığın iki şekilde yapılabileceğinden bahsetmiştir. Ona göre zorbalık ya birinin canını yakmak için yapılır ki burada kasıt karşısındakine acı vermektir, ya da farkında olunmadan sadece dikkat çekmeyi amaçlayan bir davranış olarak sergilenmektedir.

Field (2007)’e göre zorbalık bir grubun güçsüz ve savunmasız olanlara uyguladığı yabancılaştırma ve istismar etme gücüdür. Bu istismar psikolojik, duygusal, sosyal olabileceği gibi fiziksel de olabilir. Greene (2000’den akt., Moser ve Frantz, 2000)’ye göre zorbalık güçlü olarak algılanan bireyin, karşısındakine zarar verme veya onu korkutma niyetiyle, tanıdık sosyal gruplar içerisinde sözlü ya da fiziksel saldırganlık kullanarak kendini savunamayan bireye karşı tekrar tekrar gerçekleştirdiği saldırgan davranışlardır.

Colvin (1998: 294) ve arkadaşları yaptıkları çalışmada zorbalığı bir kişinin savunmasız bir kişiye hakaret, alay etme, tehdit, aşağılama, sözlü veya fiziksel taciz gibi davranışları kullanarak, kötü bir niyetle, yoğun ve sürekli olarak uyguladığı kavgacı ve antisosyal davranış biçimi olarak tanımlamaktadır. Elliott (2009: 15)'a göre zorbalık ise birine fiziksel, duygusal veya sözel olarak kötü muamelede bulunmayı içermektedir. Bireyler üzerinde uzun süreli olumsuz etkiler bırakan zorbalık davranışı bazen zararsız gibi görünüp hayatın bir parçası olarak algılansa da normal bir çocuğun herhangi bir çatışmasının parçası olarak görülmemektedir (Kevorkian ve D'Antona, 2008: 19).

Sharp ve Smith (2002)'e göre sosyal gruplarda farklı şekillerde güç ilişkileri gözlemlenmektedir. Bahsedilen güç ilişkileri kimi zaman patronun çalışanına göre daha fazla söz sahibi olması gibi, kimi zaman da akran ilişkileri içerisinde daha hiyerarşiye dayalı, ezen-ezilen ilişkilerinin bulunması olabilmektedir. Bu hiyerarşide var olan gücün sistematik olarak kötüye kullanılması (Elliott, 2002) zorbalık olarak nitelendirilmektedir.

Furniss (2000) zorbalık kavramını herhangi bir kişinin diğer bir kişiyi incitmek amacıyla yaptığı davranış ya da davranışlar olarak açıklarken, Lind (2010: 2) güçsüzleri hedef alan ve onların canını yakmak için yapılan, mağdurların müdahale etmesinde kendilerini yetersiz ve güçsüz hissettikleri rahatsız edici kasıtlı ve tekrarlanan eylemler olarak açıklamaktadır.

Sullivan, Cleary ve Sullivan (2004: 4-5) çalışmalarında zorbalığı güçleri eşit olmayan birey ya da bireyler arasında olumsuz, çoğu zaman agresif, karşısındakini taciz ve rahatsız eden uzun süreli davranışlar olarak betimlemektedirler. Yine aynı çalışmada bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için o davranışın altı farklı elementten meydana gelmesi gerektiği belirtilmektedir. Bunlar:

- 1- Zorbalığı yapan bireyler kurbanlardan daha güçlü bireylerdir.
- 2- Zorbalık genelde sistematik, önceden planlanmış ve gizlidir.
- 3- Bir defa yapılmış olan zorbalık fırsat kollar ve devamlılığı olur.
- 4- Zorbalığın meydana geldiği zaman aralığı belirlidir.
- 5- Zorbalar kurbanlara fiziksel, ruhsal veya duygusal olarak zarar verir.
- 6- Zorba davranışlarının temelinde ya ruhsal ya da duygusal bir boyut yer almaktadır.

Beane (2009: 1) zorbalığı fiziksel, psikolojik ya da her iki türlü şekilde insanın canını bilerek yakmayı amaçlayan açık bir saldırganlık biçimi olarak betimlemektedir.

Espelage, Swearer ve Napolitano (2009: 2)'ya göre zorbalık bir bireyin gözlemlenebilen ya da gözlemlenemeyen kendisiyle aynı güçte olmayan karşı tarafa farklı şekillerde zarar vererek gerçekleştirdiği, diğer saldırgan davranışlardan farklı olarak zaman içerisinde tekrarlanan, bilinçli olarak yapılan rahatsız edici davranışların bütünüdür. Lines (2007: 17)'e göre zorbalık hem birine gereksiz ve kasıtlı olarak yumruk atma, tekmeleme, tokat atma gibi fiziksel şiddet uygulamayı, hem de lakap takma, reddetme ve görmezden gelme gibi sinsi ve kin dolu gizli davranışları içermektedir.

Fried ve Fried (1998: 5) çalışmasında zorbalığı bir ya da daha fazla kişinin başka birine fiziksel, sözlü, duygusal veya cinsel olarak tacizde bulunarak istismar etmesi olarak tanımlamaktadır. Zorbalık davranışı bedensel olarak birine zarar verme tehdidini, hak ihlalini, silah bulundurmayı, hatta bazen cinayet teşebbüsünü ya da cinayete sonuçlanan olayları içermektedir. Zorbalık bazen alay etme davranışı ile karıştırılmaktadır. Bunu ayırt etmeye şu özellikler yardım etmektedir (Fried ve Fried (1998: 12):

- Zorba kurbanı zarar verme amacı güder,
- Zorbalık davranışı yoğun ve uzun sürelidir,
- Gücü kötü niyetle kullanma söz konusudur,
- Kurban kendini savunamaz,
- Kurban ortamdan izoledir ve destek eksikliği yaşar,
- Kurbanda zarar verici sonuçlar meydana gelir.

2.2. Zorbalık Türleri

Yapılan çalışmalarda araştırmacıların farklı zorbalık türlerinden bahsettiği görülmektedir. Zorbalığın türlerini belirlemek hem zorbalığın doğasını anlamak hem de müdahalede bulunurken nelere dikkat etmek gerektiğini kavrayabilmek adına önem arz etmektedir (Arslan, 2014: 14).

Literatür incelendiğinde Olweus (1993)'un yapmış olduğu sınıflandırmanın yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ona göre zorbalık sözel ve fiziksel olarak doğrudan ya da sosyal dışlama ile dolaylı olarak yapılmaktadır:

- 1- *Sözel Zorbalık*: Kurbanın isim takma, sözel olarak tehdit etme, küfretme, biriyle alay etme gibi doğrudan gözlemlenebilen davranışları içermektedir.
- 2- *Fiziksel Zorbalık*: Karşısındakini itme, birine acı çektirmek amacıyla vurma, yürürken çelme takma gibi doğrudan fiziksel bütünlüğe zarar vermek amacıyla yapılan tehditkâr davranışlardan meydana gelmektedir.
- 3- *Sosyal Dışlama*: Var olan gruptan dışlamak, ayrımcılık yapmak, dedikodu yapmak gibi dolaylı olarak birine zarar veren ve inciten davranışlardan oluşmaktadır.

Elliott (1991: 13) zorbalığı sözlü veya fiziksel ve doğrudan veya dolaylı olarak sınıflandırmaktadır. Birine lakap takmak ve sözlü olarak tacizde bulunmak doğrudan sözlü zorbalık olarak; birine fiziksel bir saldırıda bulunmak ise doğrudan fiziksel zorbalık olarak belirtilmektedir. Biri hakkında söylenti yaymak ve arkasından onu küçük düşürücü şekilde konuşmak dolaylı sözlü zorbalık; birini gruptan dışlamak, onu manipüle etmek ve eşyalarını izinsiz alıp saklamak ise dolaylı fiziksel zorbalık olarak belirtilmektedir.

Sullivan (2010: 11) zorbalığın fiziksel zorbalık ve psikolojik zorbalık olarak iki şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir. Fiziksel zorbalık tükürme, itme, boğmaya çalışma gibi doğrudan bir şekilde yapılan saldırıları içermektedir. Psikolojik zorbalıkta ise birey ya da bireylerin iç dünyasına bir saldırı hedeflenmektedir. Mimiklerle rahatsızlık verme, arkadaş ilişkilerini zedeleme, itibarsızlaştırma, kinli bir şekilde alay etme, tehdit edici notlar yazma psikolojik zorbalık türündeki davranışlardır.

Field (2007: 17-21) zorbalığın alay etme, dışlama, taciz ve fiziksel zorbalık olmak üzere dört türden oluştuğunu belirtmiştir. Alay etme içerisinde bir çeşit şiddet içermektedir. Bunu yapan zorbanın tavrı kaba ve alaycıdır ve amacı kurbanı zarar vermektir. Alay etme isim takma, sözlü tehdit ve talepte bulunma, bağırma, hakaret etmek, kurban geçerken arkasından garip sesler çıkartmak ve telefonla tacizde bulunmak gibi eylemleri içermektedir. Dışlama ya da ilişkisel zorbalıkta sosyal manipülasyon söz konusudur ve zorba kurbanı açık bir şekilde istemediğini, yanına oturmamasını, gruptan uzaklaşmasını söyleyebilir. Bunun dışında ilişkisel zorbalık oyunlardan ya da sohbetten dışlamak, kurban hakkında dedikodu çıkartıp yaymak,

sırlarını başka insanlara söylemek gibi eylemler içermektedir. Cinsellik, din, ırk, toplumsallık ya da milliyet gibi farklı konularda taciz, dokunma, çimdikleme, tuvalet kapısının altından bakma, istenmeyen cinsel yakınlıkta bulunma, okul içinde ve dışında takipte bulunma gibi eylemleri içermektedir. Fiziksel zorbalıkta kendisinden güçsüz birine devamlı olarak saldırma söz konusudur. İzinsiz eşyaları kullanmak ya da çalmak, tekmelemek, vurmak, saç çekmek, oturacakken sandalyeyi çekmek, yumruklamak ya da çelme takmak gibi eylemler de fiziksel zorbalığı içermektedir (Field, 2007: 18-21).

Rigby (1997: 15) kötü zorbalık ve kötü olmayan zorbalık olmak üzere iki tür zorbalıktan bahsetmektedir:

1- *Kötü Zorbalık*: Bireylerin kasıtlı olarak karşısındakine zarar vermeyi amaçladıkları zorbalık türüdür. Kötü zorbalık yedi farklı elementi içerisinde barındırır:

- Zarar verme arzusu taşıma,
- Zarar verme arzusunun eyleme geçirme,
- Birine isteyerek zarar verme,
- Kendinden daha güçsüz bireye/gruba zorbalık yapma,
- Zorbalık yaparken bir sebep aramama,
- Zorbalık davranışını sıklıkla tekrar edilmesi,
- Açık bir şekilde zorbalıktan zevk alma.

2- *Kötü Olmayan Zorbalık*: Fark edilmeden yapılan ve kasıt olmayan zorbalık türüdür. Bireyler zorbalık yaparken kötü niyetli değildir. Kötü zorbalık da bilinçsiz ve eğitimsel zorbalık olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bilinçsiz zorbalıkta bireyler bir gruba dâhil olmak adına ya da bazen davranışı sadece eğlenceli buldukları için bilinçsizce zorbalık yapmaktadırlar. Eğitimsel zorbalık ise zorbalıların karşısındakinin bir nevi iyiliğini düşünerek, kötü niyet belirtisi olmadan ve kurbanın durumundan zevk almadan yaptıkları zorbalıktır (Rigby (1997: 18-19).

Sullivan, Cleary ve Sullivan (2004: 5) yaptıkları çalışmada fiziksel, fiziksel olmayan ve eşyalara zarar verme şeklinde üç tür zorbalığın olduğunu belirtmişlerdir. Fiziksel zorbalıkta saç çekme, ısırma gibi bireylerin fiziksel olarak canını acıtan davranışlar; fiziksel olmayan zorbalıkta alay etme, taklit etme, dışlama gibi davranışlar; eşyalara

zarar vermede ise kıyafetleri yırtma, kitaplara zarar verme ya da birinin parasını çalma gibi davranışlar söz konusudur.

Korkmaz (2016: 623) zorbalık kavramının saldırganlıkla aynı şey olmadığını, saldırganlığın iki eşit güçte çocuğun arasında gerçekleştiğini belirtmiştir. Ona göre zorbalık beş farklı türden meydana gelmektedir. Bunlar:

- 1- *Fiziksel Zorbalık*: Birinin boğazını sıkma, vurma, saç çekme, dürtme gibi davranışları içermektedir.
- 2- *Sözel Zorbalık*: İnsanlar hakkında dedikodu yapma, alay etme, takma isimler takarak karşısındakini üzen davranışları içermektedir.
- 3- *Duygusal Zorbalık*: Dışlama, aşağılama, birini dini, ırkı ya da kullandığı dili yüzünden hor görme, adını çıkarma, şantaj gibi davranışları içermektedir.
- 4- *Cinsel Zorbalık*: Birini istismar etme, cinsel tacizde bulunma, cinsel saldırı, röntgenleme gibi davranışları içermektedir.
- 5- *Siber Zorbalık*: Twitter, Facebook, Instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanarak birine rahatsız edici mesajlar atma, yine bu ortamlarda dedikodu yapma ve insanları aşağılama gibi davranışları içermektedir.

2.3. Zorba ve Kurban Özellikleri

İstedikini elde etmek maksadıyla karşısındakine kastî bir şekilde düzenli olarak zorba davranışlar sergileyen (Berger, 2007), kendi kazancı için diğer kişilerin ihtiyaç ve haklarını tanımayan (Maines ve Robinson, 1997: 18), zorbalığı bir araç gibi kullanan, saldırgan kişi zorba olarak tanımlanmaktadır (Griffin ve Gross, 2004). Kurban ise Solberg ve Olweus (2003) tarafından, çevresindeki kişi ya da kişilerce hoş olmayan, rahatsız edici davranışlara maruz bırakılan, bu zarar verici davranışlara karşı koyacak güç, statü ya da yeteneğe sahip olmayan (Maines ve Robinson, 1997: 18) kişi olarak tanımlanmaktadır.

Akran zorbalığı döngüsünde kurban rolündeki kişilerin pasif ve kışkırtıcı olmak üzere iki farklı kategoride tasnif edildiği belirtilmektedir (Olweus, 1993). Pasif olarak nitelendirilen kurbanlar kendilerini yeterince koruyamayan, hassas, güvensiz ve kaygılı olarak betimlenirken; kışkırtıcı kurbanlar daha hareketli, kendini savunan ve endişeli olarak betimlenmektedir. Pikas (1989: 99) da kurbanları klasik ve kışkırtıcı olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Buna göre klasik kurbanlar herhangi bir davranışıyla

zorbalığa neden olmayan sıradan kurbanlar olarak belirtilmektedir. Kışkırtıcı kurbanlar ise bazı eylemleri ile zorbaları harekete geçirerek zorbalığa maruz kalmaktadır.

Zorbalar grup içerisinde popüler olabildikleri gibi diğerleri tarafından az sevilen kişiler de olabilmektedirler. Amaçları karşı tarafa bile isteye zarar verme olan zorbalara tehditkâr, saldırgan, kaba ve empati yoksunu olarak betimlenmektedirler. Ayrıca davranışlarının altında söz sahibi olma ve üstün gelme yatmaktadır. Kurbanları ise genellikle çekingen, daha içine kapanık, arkadaşlarına göre daha duygusal ve hakkını aramaktan korkan öğrenciler oluşturmaktadır (Coloroso, 2002).

Öz güven sıkıntısı yaşayan kurbanlar kendilerini değersiz ve işe yaramaz hissederler. Bunlar okulda çoğu zaman yalnız olan öğrencilerden oluşmaktadır. Kurbanlar hassas, kaygılı, ihtiyatlı ve sessizdir. Kendilerini savunma noktasında sıkıntı yaşarlar ve kırılabilir yapıları vardır. Herhangi bir saldırı durumunda çoğunlukla tepki olarak ağlama eğilimi içindedirler (Olweus, 1993: 32).

Saldırganlığı ailelerinin tutumları yüzünden destekleniyormuş gibi algılayan zorbalara sosyal ve dışa dönük, çok az endişe veya suçluluk gösteren, grup içerisinde kendini güçlü olarak algılayan, kurbanlar akran iletişimde zayıf, kendini ifade etmede yetersiz, öz güvensiz ve kaygılı olarak betimlenmektedir (Sharp ve Smith, 2002: 5).

Byrne çalışmasında kurbanları zorbalara göre daha az açık sözlü, daha çok depresif, mutsuz ve genellikle endişeli olarak betimlerken; zorbaları kontrolsüz, saldırgan, sosyal kurallara kurbanlardan daha az dikkat eden ve grubun bir parçası olmayı daha çok önemseyen bireyler olarak betimlemektedir (Byrne, 1994: 582).

2.4. Zorba ve Kurban İlişkisi

Zorbaca davranışlara maruz kalan kişi genelde acı çeker, üzülür ve yapılanlara karşı kendini savunamaz (Çinkır ve Kepenekçi, 2003: 241). Sharp ve Smith (2002) zorbalığın meydana gelmesi için bir güç istismarının olması gerektiğini savunmuşlardır. Yani zorba ve kurban arasında herhangi bir güç eşitliğinden bahsedilmez. Zorbalar davranışları yüzünden kurbanlara baskı uygulamaktadır. Bu baskı çoğu zaman kurbanları zor durumda bırakmaktadır. Aynı zamanda zorbalara kurbanların genellikle kızgın, tedirgin ve kendilerini değersiz hissetmesine yol açmaktadır (Kevorkian ve D'Antona, 2008: 21).

Aşağılama ve dışlama davranışları zorbalık sürecinin bir parçasıdır. Bu yüzden kurbanlar çaresiz ve zorbalara karşı koyamayacaklarını düşünmektedir. Tehdit edilen ve güçsüz durumda olan kurbanların bazı davranışları ise zorbaların daha da sertleşmesinde bir etmen olarak karşılına çıkmaktadır (Sullivan, 2010: 16).

Okullarda zorbalığa maruz kalan öğrencilerin korku ve kaygıları sadece okul içerisinde kendini göstermez. Olumsuz duygu ve düşünceler sürekli kurbanla birlikte. Evde, okul yolunda, yatağa girdiğinde ya da bir Pazar kahvaltısında bile bu olumsuzluklar onlarla birlikte. Bu da kaçınılmaz bir ısraba dönüşmektedir (Maines ve Robinson, 1997: 20).

Literatür incelendiğinde zorbalığa maruz kalan bireylerin de zaman zaman zorbalık yaptıkları belirtilmektedir. Bunlar zorba/kurban olarak tanımlanmaktadır. Zorba/kurbanlar yapılan zorbalık davranışına karşı kendilerini korumak için aynı yolu kullanmakta, yani zorbalık yapmaktadırlar (Olweus, 1993; Salmivalli, Karhunen ve Lagerspetz, 1996: 100; Yoneyama ve Rigby, 2006: 34).

Dake, Price ve Telljohann (2003: 174) yaptıkları araştırmada zorba ve kurbanların özelliklerinden bahsetmektedir. Bu araştırmaya göre zorbalar:

- Depresyon belirtisi gösterirler.
- İntihar girişiminde bulunabilirler.
- Psikiyatrik sorunlar yaşayabilirler.
- Hırsızlık yapma, kopya çekme gibi davranışlar sergilerler.
- Sahip oldukları gücü kötüye kullanırlar.
- Fazla arkadaşları vardır.
- Madde bağımlılıkları vardır.
- Zorba arkadaşlara sahiptirler.
- Sinirli ve duyarsızdırlar.
- Ceza veren, otoriter, destek göstermeyen, iletişimi zayıf ailelere sahiptirler.
- Suç işlemeye meyillidirler.
- Yetişkin rol modeli eksikliği yaşarlar.
- Diğer arkadaşlarından daha çabuk flört ederler ve onlara karşı kabadırlar.
- Daha düşük akademik başarıya sahiptirler.
- Okul ile olan bağları zayıftır.

Kurbanlar ise:

- Depresyon belirtisi gösterirler.
- İntihar girişiminde bulunurlar.
- Yalnızdırlar.
- Okulda uyum sorunları yaşarlar.
- Okulda yüksek devamsızlık oranlarına sahiptirler.
- Düşük benlik saygısına sahiptirler.
- Psikiyatrik sorunlar yaşayabilirler.
- Az duyarlı ve az destekleyici ailelere sahiptirler.
- Arkadaş edinmede zorlanırlar, genelde yalnız vakit geçirirler.
- Ebeveynleri ile yoğun ve fazla yakın ilişkileri vardır.
- Uykusuzluk, karın, sırt ve omuz ağrısı gibi sağlık problemleri yaşarlar.

2.5. Okullarda Akran Zorbalığı

Aileden sonra bireylerin en çok zaman geçirdiği ve sosyalleştiği kurum olan okullarda farklı şekillerde akran zorbalığına rastlanmak mümkündür (Ünalınış ve Şahin, 2012). Yapılan bir araştırmaya göre insanların %70'i öğrencilik yıllarında bir şekilde zorbalığa maruz kalmışlardır (Fast, 2016: 25). Okullarda meydana gelen akran zorbalığı eğitim sürecini olumsuz şekilde etkilemektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okul ortamında yeterince güvende hissedemedikleri bilinmektedir. Bu güvensiz ortamda öğrencilerin sağlıklı bir eğitim almaları, yeterince derse katılmaları engellenmektedir. Diğer bir deyişle zorbalığa uğrama korkusu yüzünden okulda devamsızlık yapan, kaygılı ve tedirgin öğrencilerin öğrenme haklarının elinden alındığı belirtilmektedir (Kevorkian ve D'Antona, 2008: 13). Bu yüzden zorbalık fark edildiği andan itibaren müdahale edilmesi gereken bir sorundur. Olweus (1993)'un yapmış olduğu araştırmada ilkokul öğrencilerinin yaklaşık %40'ı, ortaokul ve lise öğrencilerinin ise yaklaşık %60'ı öğretmenlerinin akran zorbalığı karşısında çok kısa bir süreliğine ya da neredeyse hiç müdahalede bulunmadıklarını belirtmektedir.

Okullarda akran zorbalığı pek çok araştırmanın konusu olmuştur ve okul ikliminin sorunla ilişkisi incelenmiştir (Espelage ve Swearer, 2003). Akran zorbalığı okul içerisinde sınıflarda, okul bahçesinde, oyun alanlarında ve koridorlarda daha sık meydana gelmektedir (Bulut, 2008: 32; Olweus, 1993; Smith, 2000: 298). Zorbalığın

meydana geldiği zamanlarda akranlar da doğal bir gözlemci konumundadır. Bu sürece dâhil olan akranların zorbalara karşı tutumları önem kazanmaktadır. Akran zorbalığının akranlar arasındaki sürecine ilişkin yapılan bir çalışmada yapılan akran zorbalığına müdahale edenlerin müdahale sıklığı, niteliği ve etkinliği incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre zorbalığa müdahale etmede cinsiyet farkının belirleyici olmadığı, fakat savunma şekillerinde kız öğrencilerinin %47.6'sının sözlü; erkek öğrencilerinin ise %22'sinin fiziksel saldırganlığı tercih ettikleri belirtilmiştir (Lynn Hawkins, Pepler ve Craig, 2001: 517-518).

Siyez ve Kaya (2011) 340 ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmasında öğrencilerin yaklaşık 12'sini zorba, 91'ini kurban, 207'ini zorba/kurban ve 30'unu ise zorbalık davranışlarına karışmayan olarak sınıflandırmış, bu sınıflandırmayı yaparken duygusal ve bilişsel empatinin önemli belirleyici etmenler olduğunu ve akran zorbalığı davranışı ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Olweus (1993: 19)'un akran zorbalığını incelediği çalışmasında belirtildiğine göre cinsiyete göre hem akran zorbalığına hem de zorbalık türüne maruz kalma oranında anlamlı bir farklılık söz konusudur. Ayrıca kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha az ve dedikodu yapma, iftira atma gibi dolaylı zorbalığa maruz kalmaktadır. Öte yandan erkekler çoğunlukla fiziksel zorbalık davranışlarını sergilemektedir.

Zorbalığın meydana gelmesinde okulun büyüklüğü ve sınıf mevcudunun herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak okulun açık bir denetleme politikası yoksa ve okul iklimi mağdurları desteklemiyorsa burada zorbalık olasılığının arttığı gözlemlenmektedir (Smith, 2000: 298; Whitney ve Smith, 1993: 23).

Aile içerisinde sorun yaşayan çocuklar yaşadığı problemleri dışa yansıtmaktadır. Bunun sonucunda özellikle ergenliğin başında olan bireyler okullarda zorbalık davranışları sergileyebilmektedir. Bununla birlikte derslerinde başarı gösteremeyen öğrenciler, kendilerini kabul ettirmek adına saygısızca davranma, ötekileştirme, küfretme ya da kendisine ait olmayan eşyalara zarar verme gibi çeşitli zorba davranışlar sergilemektedir (Hoşgörür ve Orhan, 2017: 868).

Sullivan (2010: 16) okul ortamında zorbalık yaparken öğretmenleri tarafından yakalanan öğrencilerin kendilerini farklı şekillerde savunduklarını belirtmiştir. Bu öğrencilere göre kurbanlar ya haksız ve rahatsız edici olduğu için ya tahrik edici

davranışlarda buldukları için ya da yanlış zamanda yanlış yerde oldukları için zorba davranışları hak etmişlerdir.

Erk (2019) okullarda gerçekleşen akran zorbalığının normal bir arkadaş kavgası ya da atışmasından çok farklı olduğunu bildirmiştir. Ona göre çocukların pek çok alanda sıkıntı yaşamalarına sebep olan akran zorbalığının çözümünde iyi bir gözlemin, önleyici programların ve aile ile okulun işbirliği içinde olması gerekmektedir.

2.6. Zorbalığın Nedenleri

Alan yazın incelendiğinde zorbalığın farklı açıklayıcı nedenlerinden bahsedilmektedir. Aile özellikleri ve akranlarla olan ilişkilerin birçok araştırmaya konu olduğu görülmektedir (Wolke, Tippett ve Dantchev, 2015). Çocuklarını yetiştirirken ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar, otoriter, gevşek, destekleyici, ihmalkar ya da cezalandırıcı olmaları (Baldry ve Farrington, 2000: 19; Fried ve Fried, 1998; Tuğran, 2020), bağlanma şekilleri (Loeber ve Hay, 1997; Özen ve Aktan, 2010; Özada ve Duyan, 2018) ve aile içerisinde yaşanan şiddet (Besag, 1989; Baldry, 2003; Bolat, Şahin ve Baloğlu, 2011; Herrera ve McCloskey, 2001; Rivera ve Widom; 1990) akran zorbalığının nedenleri arasında yer almaktadır.

Aile faktörü her zaman çocuğun karakter oluşumunda etkili olmuştur. Evde huzursuz olan öğrenciler okulda da bu huzursuzluğu devam ettirme eğilimi gösterebilmektedir. Desteklenen, evde tüm fiziksel ve duygusal ihtiyaçları giderilen, saygı gösterilen ve koşulsuz sevilen bir bireyin okulda kendinden daha emin, güvende ve huzurlu hissettiği, arkadaşlarıyla daha uyumlu ve sağlıklı ilişkiler geliştirdiği gözlemlenirken, evde çatışma halinde olan, şiddete maruz kalan ya da ebeveynlerine şiddet uygulandığını gören bireylerin okulda daha çekingen ve savunmasız ya da tam tersi daha saldırgan oldukları gözlemlenmektedir (Besag, 1989: 69-76). Olweus'un 13-16 yaş arası erkek çocuklarla yaptığı kapsamlı araştırmada örneklemdaki erkeklerin yaklaşık %10'unun ebeveynleri tarafından kırbaçlandıkları belirtilmiştir. Evde aileleri tarafından şiddet gören erkeklerin okuldaki zorbalılar ve iyi muamele edilmiş erkeklere kıyasla evde olduğu kadar okulda da daha endişeli oldukları, düşük öz saygıya sahip oldukları, sosyal olarak izole oldukları, fiziksel olarak daha zayıf oldukları, dövülmekten çok korktukları ve kendilerini savunamadıkları belirtilmiştir (Olweus, 1978'den akt., Perry, Kusel ve Perry, L., 1988: 807-808).

Zorbalık yapan öğrencilerin bu davranışta bulunma sebeplerinden biri de kendi akranları arasında popüler olmayı istemektir. Bireyin akranları arasında sevilmesi ve her zaman tercih edilen olması cazip gelen bir statü göstergesi olmuştur. Bir diğer sebep ise öğrencilerin kendilerini buldukları gruba kabul ettirmek istemesidir. Saygı duyulan ve grup içerisinde söz sahibi olan kişi konumunda olmak istenilen bir durumdur. Bu yüzden öğrencilerin bunları sağlamak için zaman zaman zorbalığa başvurduğu belirtilmiştir (Provis, 2012).

Kevorkian ve D'Antona (2008: 27)'ya göre okul ortamında bir öğrencinin diğer öğrenciden gözlemlenebilecek ölçüde farklı olması (daha uzun, daha kilolu, daha güçlü, daha popüler vb.) diğer arkadaşlarına üstünlük taslamasına bir etmen, zorbalık davranışının ortaya çıkmasında tetikleyici bir unsur olarak görülmektedir.

Horowitz ve arkadaşları (2004: 168) yaptıkları çalışmada zorbalığın nedenlerini dört ana başlık altında toplamaktadır:

- 1- *Fiziksel Görünüş:* Giyim tarzı, saç şekli, kilo, boy, kullanılan aksesuarlar, koku, ten rengi, uzuvların büyük ya da küçük olması
- 2- *Karakter ve Davranışlar:* Hareketli olma, karşı cins gibi davranma, konuşkan ya da korkak olma, herhangi bir sporda başarısız olma, dinlenen müzik türü
- 3- *Aile ve Çevre:* Oturulan ev, ailenin geliri, anne-babanın mesleği, nereli olduğu, sahip olunan araba ve komşular
- 4- *Okulla İlgili Nedenler:* Hiç arkadaşına sahip olmama ya da garip arkadaşlara sahip olma, sınıftakileri rahatsız etme, sınıfta kalma ya da sınıfın en başarılısı olma, popüler olma gibi nedenlerden dolayı zorbalığın meydana geldiği görülmektedir.

Zorbalığa maruz kalmanın nedenlerini inceleyen bir araştırmada kız ve erkek öğrencilerin çeşitli sebeplerle zorbalığa uğradıkları belirtilmiş ve bir öncelik sırası yapılmıştır. Bunların başında kız öğrencilerin de erkek öğrencilerin de var olan gruplarda uyumsuz oldukları gelmektedir. İkinci sırada erkek öğrencilerin fiziksel olarak diğer arkadaşlarından güçsüz; kız öğrencilerin ise çirkin, sıradan olması gelmektedir. Üçüncü sırada erkek öğrencilerin geçimsiz ve uyumsuz; kız öğrencilerin gereğinden fazla duygusal davranıp sık sık ağlaması gelmektedir. Dördüncü sırada erkek öğrencilerin sosyalleşmede sıkıntı yaşaması ve arkadaşının olmaması; kız öğrencilerin fazla kilolu olması yer almaktadır. Son olarak beşinci sırada erkek öğrencilerin kıyafetleri (eski, demode, yırtık gibi); sınıfın geri kalanından daha yüksek

olan kız öğrencilerin ders başarısı zorbalığa maruz kalmalarını etkilemektedir (Hoover ve Oliver, 1992).

Espelage, Swearer ve Napolitano (2009: 9) akran zorbalığının nedenlerinin farklı değişkenlere bağlı olduğunu söylemektedir. Onlara göre şu faktörler zorbalık davranışının yapılmasının tetikleyici nedenleri olarak belirtilmiştir:

- 1- *Bireysel Faktörler*: Bireyin depresyonda olması, problem çözmede yetersiz olması ya da sinirli mizaçta olması,
- 2- *Ailesel Faktörler*: Yeterince destekleyici olmaması, aile içinde taciz vakalarının olması, aile bireyleri tarafından saldırgan davranışların sergilenmesi,
- 3- *Arkadaş Grubu Faktörü*: zorbalık davranışının kabul ediliyor olması, arkadaş grubu içerisinde zorbalık yapan bireylerin olması,
- 4- *Okul Faktörü*: Yetişkinlerin okulda zorbalık yapıyor olması, zorbalığa müdahale edilmemesi, olumsuz bir eğitim atmosferinin varlığı, zorbalık yapanların cezalandırılmaması,
- 5- *Toplumsal Faktörler*: Yaşanılan toplumda saldırgan bir tutumun olması, kullanılan kaynakların azlığı, okul ile uyumsuz olma, okul ile uyumsuz bir toplum.

2.7. Zorbalıkla İlgili Bazı Çalışmalar

Literatür incelendiğinde zorbalıkla ilgili yurt içinde ve yurt dışında farklı değişkenlerle yapılmış pek çok araştırmanın olduğu belirlenmiştir (Akgün, 2005; Baldry, 2003; Demir, 2012; Karataş, 2011; Salmivalli, Karhunen ve Lagerspetz, 1996).

Gökkaya ve Sütcü (2020)'nün İzmir'de toplam 1740 ortaokul öğrencisinin katılım sağladığı çalışmanın sonucuna göre erkek öğrenciler arasında söylenti yaymanın, kız öğrenciler arasında ise sözel zorbalığın yaygın olduğu ortaya konmuştur. Aynı çalışmanın diğer bulgularına göre 8. sınıfa giden öğrencilerin öteki sınıftakilerden daha fazla zorbalığa karıştıkları, erkeklerin kızlardan daha zorba oldukları saptanmıştır.

13-17 yaş arasındaki 379 ergen öğrenci grubuyla yaptığı çalışmasında Akgün (2005), sadece kız öğrencileri ile ilgili sonuçları paylaşmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre zorba olan kız öğrencilerin aileleri tarafından desteklenmedikleri, bir birey olarak kabul görmedikleri ve babaları ile olumsuz ilişkiler kurdukları; zorbalığa maruz kalan

kız öğrencilerinin ise yine aynı şekilde babaları ile olumlu bir ilişkilerinin olmadığı, ailelerinin yaptıklarını daha az denetledikleri ve desteklemedikleri belirtilmiştir.

Demir (2012)'in yılında İstanbul Çekmeköy'de 311 5. ve 8. sınıf öğrencisiyle yaptığı araştırmasının sonucuna göre öğrencilerin 188'i zorbalık yapmış ya da zorbalığa maruz kalmıştır. %6,8 ile en çok görülen zorba davranış sözel zorbalık olarak belirlenirken, erkek öğrencilerin zorba ya da zorba/kurban olma oranlarının kız öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Karataş (2011) İzmir'de ortaokula devam eden öğrencilerinden oluşan toplam 532 kişiyle gerçekleştirdiği çalışmada uygulanan programın seçtiği 113 kişilik deney grubunda zorba ve kurban oranlarını düşürdüğünü belirtmiştir. Ayrıca sağlık problemleri yaşama bağlamında değerlendirildiğinde zorbalığa maruz kalma ile sağlık sorunu yaşamanın doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir.

286'sı kız 287'si erkek olmak üzere toplam 573 6. sınıf öğrenciyle yapılan bir çalışmada önce öğrencilere zorbalık kavramı anlatılmıştır. Daha sonra sınıflarında mağdurları ve zorbalara karşı gösterilen davranışları belirlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucuna göre kurbanların zorba davranışlara karşı saldırgan, kayıtsız ve çaresiz olmak üzere üç farklı şekilde tepki verdikleri belirtilmiştir. Ayrıca kız ve erkek öğrenciler arasında en tipik davranışın kayıtsızlık olduğu, çaresizlik davranışının ikinci sırada geldiği ve zorbalığa erkek öğrencilerin kız öğrencilerden önemli ölçüde karşı saldırganlıkla tepki verdikleri ortaya konulmuştur (Salmivalli, Karhunen ve Lagerspetz, 1996).

Baldry (2003) İtalya'da 1059 ilkökul ve ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmada zorbalık davranışı ile evde şiddete maruz kalma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynler arası şiddete maruz kalmanın okulda zorbalık ve mağduriyet yaşama ile ilişkili olduğu, aile içi şiddetin çocukların davranışları üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı, ebeveynler arası şiddete maruz kalan çocukların (%60.8) şiddet içermeyen ailelerden gelen çocuklara (%40.7) kıyasla daha zorba oldukları belirtilmiştir.

Bilgiç ve Yurtal (2009)'ın 157 tane 4. ve 5. sınıf öğrencisiyle yaptıkları sınıf iklimi ile zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmayla zorbalığa karışmayan öğrencilerin okulda zorba ve kurbanlara kıyasla daha olumlu bir bakış açısına sahip

oldukları ve daha mutlu oldukları, öğretmenleri ile olumlu ilişkiler kurmaya daha istekli olduklarını ortaya koymuştur.

Akduman (2010)'nın 7-14 yaş arası 146 çocukla görüşerek yaptığı çalışmasında erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlığı daha çok uyguladıkları, kız öğrencilerin ise alay etme davranışını daha çok sergiledikleri, kardeş sayısının akran istismarı ile doğru orantılı olduğu, boşanmış ebeveynlerin çocuklarının istismara uğrama riskinin arttığı tespit edilmiştir.

Yazıcı (2011) 282'si kız 268'i erkek toplam 550 hem ortaokul hem de lise öğrencisiyle yaptığı çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha zorba olduklarını, mesleki ve teknik Anadolu Lisesine giden öğrencilerin diğerlerine oranla daha fazla zorbalık yaptıklarını, sınıf seviyesi arttıkça zorbalık oranlarının da arttığını savunmuştur. Yine aynı araştırmaya göre ebeveynlerin ayrı veya birlikte oluşları ile akran zorbalığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; düşük gelirli aileye sahip olan öğrencilerin yüksek gelire sahip olan ailelerden gelen öğrencilere kıyasla daha fazla kurban olma eğilim gösterdiği saptanmaktadır.

Ayas ve Pişkin (2011)'in 600 lise öğrencisiyle yürüttüğü araştırmasında cinsiyet faktörünün zorbalığa etki ettiğini belirtmiştir. Buna göre erkekler daha çok zorbalık uygularken, 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 9. sınıftakilerden daha çok cinsel zorbalığa uğraması dışında sınıf faktörünün zorbalıkla ilişkili olmadığı, endüstri meslek liselerinde okuyan öğrencilerin Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerden daha zorba oldukları, en fazla zorbalığın ise özel liselerde yapıldığı ortaya konmuştur.

Salmivalli, Huttunen ve Lagerspetz (1997) 218 kız 241 erkek toplam 459 altıncı sınıf öğrencisiyle yaptıkları çalışmada okullarda akran zorbalığı ile akran grupları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlara göre öğrenciler zorba, kurban, yardımcıları, savunucular ve diğerleri olarak gruplandırılmıştır. Araştırmada aynı akran grubunda yer alan öğrencilerin zorbalığa karşı benzer şekilde davrandıkları, kız akran gruplarında zorba ve kurbanların bir arada bulunabildikleri, diğerleri olarak sınıflandırılan öğrencilerin genelde kurban oldukları, zorba gruplarda savunucuların çok nadir olarak yer aldıkları belirlenmiştir.

Yurtal ve Cenkseven (2007)'in 212 kız 221 erkek toplam 433 ortaokul öğrenciyle gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda erkek öğrenciler arasında kızlarla kıyaslandığında zorbalık davranışlarına maruz kalmanın daha çok olduğu, öğrenciler

arası rastlanan zorbalık türüne bakıldığında sözel zorbalığın en yaygın olduğu, zorbalık davranışının en fazla eve dönerken ve okul bahçesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Özman (2018)'ın 206'sı kız 195'i erkekten oluşan toplam 401 kişilik ortaokul öğrencisi ile yürüttüğü araştırmasının sonucuna göre erkek öğrencilerin ilişkisel saldırıya maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha düşük olduğu, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin akran zorbalığına maruz kalmada anlamlı bir fark yaratmadığı, kardeş ilişkilerinin akran zorbalığına maruz kalma düzeyi ile anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirtilmiştir.

Satan (2006)'nın 288 kız 208 erkek toplam 496 ortaokul öğrencisinin katıldığı araştırmasının sonucuna göre öğrencilerin zorbalık davranış eğilimleri ile yaş ve ailenin ekonomik düzeyi değişkenleri ile bir ilişki olmadığı, cinsiyete göre ise anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Atalay (2010)'ın Diyarbakır'da 685 ortaokul öğrencisi ile yaptığı çalışmasında akran zorbalığı alt boyutlarına göre araştırmaya katılan erkek öğrencilerin açık saldırı ve korkutma-sindirme alanlarında daha yüksek oranda zorbalığa maruz kaldıklarını ve uyguladıklarını bildirmiştir. Yine aynı araştırmaya göre akran zorbalığı ile sosyoekonomik düzey ve benlik saygısı arasında bir ilişki bulunmadığı belirtilirken, cinsiyet ve yaş değişkenleri ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür.

2.8. Kardeş Kıskançlığı

Bebekler; beslenme, bakım, sevilme, hijyen, korunma, ulaşım gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için genellikle anneleri olmak üzere bir bakıcıya büyük ölçüde bağımlıdırlar. Bu bakıcının dikkati yeni gelen bir kardeşle dağılıp gösterilen bakım paylaşıldığında ilk bebekle ilgili ihmaller olabilmektedir. Başka kardeşlerin varlığı savunmasız olan bebeğe sunulan toplam kaynakların azalmasına neden olmaktadır. Gösterilen ilginin tamamını kendinin olmasını isteyen ilk bebekte bunun sonucu olarak kıskançlık davranışları gözlemlenmektedir. (Dollin, 2013: 13).

Özgü ve Yılmaz (2017: 13) kardeş kıskançlığını, bir çocuğun ikinci bir kardeşin doğumu ile değişen dünyasında var olan konumunu kaybetme korkusuyla birlikte

doğal olarak verdiği kırgınlık ve kıskançlık duygusu olarak tanımlamaktadır. Bu duygu kardeş sahibi olan tüm çocuklar için kaçınılmazdır.

Aile ortamı çocuğun ilk sosyalleştiği yerdir. Bu sosyalleşme diğer topluluklarda sergilenen davranışları da etkilemektedir. Bireyin aile içindeki ilişkileri, ebeveynlerin tutum ve davranışları onların diğer insanlarla olan ilişkilerinin de belirleyicisi konumundadır (Yüksel, Parlak ve Çelebi, 2019: 372; Wolke, Tippett ve Dantchev, 2015: 922).

Bir çocuğun ilk arkadaşı kardeşidir ve paylaşma, inatlaşma, affetme, kıskanma gibi duygularını ilk kardeşiyle olan ilişkisinde tecrübe eder. Bir çocuklu ebeveynler için de ikinci çocuğun gelişi hem kardeş ilişkilerini gözlemledikleri hem de kardeş kıskançlığı ile yüzleştikleri ilk deneyimleri olur (Hart ve Legerstee, 2010).

Bireyin kişiliğinin oturması yaşamının ilk yıllarında değil hayat boyu devam etmektedir. Bu süreçte kardeşlerin anne-babalar kadar ve hatta onlardan daha çok etkili olduğu belirtilmiştir (Adams, 1972: 416). Eckstein ve Kaufman (2012: 62)'a göre çocukluk döneminde bireyler kardeşleriyle ebeveynlerinden ve arkadaşlarından daha çok zaman geçirir ve paylaşımında bulunurlar.

Çocukluk dönemi kardeşlik ilişkileri bireylerin sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadır (Samurçay, 1982). Ama bu ilişkiler her zaman uyumlu ve birbirini destekleyici değildir (Wolke, Tippett ve Dantchev, 2015). Kardeşlik ilişkilerinde uyuşmazlıklar ve sürtüşmeler yaşanır ve bunun sonucunda kıskançlık ve çatışmalar kaçınılmazdır (Edwards, vd., 2006: 87). Çocukluk döneminin en baskın duygularından biri kıskançlıktır (Volling, McElwain ve Miller, 2002: 582). Hart ve Carrington (2002)'a göre kardeşler birbirlerini en çok çocukluk döneminde kıskanırlar. Bu kıskançlık oldukça doğaldır ve pek çok ailede sık rastlanan bir sorundur (Yeşilyaprak, 1991: 28).

Birçok ilişkide var olan kıskançlık duygusu, kardeşler arasındaki ilişkide de gözlemlenmektedir. Salovey (1991: 17)'e göre kardeş kıskançlığı ergenlik dönemindeki en kuvvetli kıskançlık türüdür. Bu duygunun ortaya çıkmasındaki etkenlerin başında bireyin karşısındaki kişinin ilgisini kaybetmesi gelir. Bu kişi kardeşler için çoğu zaman ebeveynidir.

Çocukların hayatlarında kıskançlığı deneyimlemesi oldukça normaldir. Çünkü çocuklar doğası gereği ebeveyn ilgisinin ve sevginin tamamını kendi üzerlerine

çekmek isterler. Öte taraftan ailenin ikinci bir çocuğa sahip olması aynı amacı olan iki çocuğu bu doğrultuda çatışmalar yaşamasına neden olabilir. Ötekinin varlığı çocukların kardeş kıskançlığını deneyimlemeleri sonucunu doğurur. Bu deneyim çok doğal ve üretken bir süreç olabileceği gibi zarar verici düzeyde de yaşanabilir (Saygılı, 2007: 121-124).

Yeni doğan bir bebek, kardeşi için “yabancı” olarak algılanmaktadır. Samurçay (1982: 7) bu yabancının gelişine anlam veremeyen çocuk için değişenin sadece hayatının değil davranışlarının ve duygularının da olduğunu belirtmektedir. Gander ve Gardiner (2004: 300)’e göre ilk kez kardeş sahibi olan çocuklar yeni gelen çocuğu kıskanır. Bu yüzden ilgi ve algıyı kendi üzerine çekmek için çabalar. Bunu yaparken çocukların bazen altını ıslattığı belirtilmiştir. Ayrıca büyük kardeşin yine dikkati küçük olandan almak için yemek yemekte sıkıntı çıkardığı ve daha çocuksu konuşmalarda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Pek çok çocuk yeni doğmuş olan kardeşi kendilerine yapılmış olan bir ihanet olarak algılar. Bu yüzden de annelerine olan güven duyguları sarsılır (Adler, 2018b: 51). Ailede anne çocuk için “en değerli varlık” konumundadır. Onun sevgisini, ilgisini ve şefkatini diğer kardeşiyle paylaşmak istemeyen çocuk, doğal olarak bunu katlanılmaz bir şey olarak algılar (Yörükoğlu, 2019: 151). Bu yüzden kardeşler arasında bir rekabet meydana gelir. Her çocuk anne ve babasının sevgisini ve güvenini elde etmek ister. Diğer kardeşiyle kıyas içindeyken kendisinin “seçilmiş çocuk” olmasını arzular (Colin ve Colin, 2008: 137).

Yavuzer (2018)’e göre çocukların kıskanma duygusu anne ve babaların bazı davranışları tetiklemektedir. Bunlardan birincisi çocukları arasında ayırım yapma gelmektedir. Kardeşine farklı davranan ebeveyni çocuğun kıskanması kaçınılmazdır. Aynı zamanda anne ya da babanın bir kardeşe diğerinden daha fazla ilgi gösterip üstüne düşmesi yine kardeşler arası kıskançlığı beraberinde getirmektedir.

Kardeşler arasında yaşanan kıskançlığın temelinde anne ve babaların yanlış tutumları yer almaktadır. Bunun en başında kardeşleri birbirleriyle kıyaslama vardır. Öyle ki ortak olarak çalışan yetişkin kardeşler bile kıskançlık yüzünden iş yerinde sıkıntılar ve aksamalar yaşayabilmektedirler (Colin ve Colin, 2008: 92).

2.9. Kıskançlık

Yapılan araştırmalarda kıskançlık duygusunun diğer duygulardan daha karmaşık bir duygu olduğu belirtilmektedir (Aune ve Comstock, 1991: 315; Bhugra, 1993: 271; Kolak ve Volling, 2011; Villing, McElwain ve Miller, 2002: 581).

Clanton (2006: 412) kıskanmayı evlilik ilişkisi üzerinden değerlendirmiş ve bir birey tarafından değerli olarak görülen birinin algılanan bir tehditten, buradaki tehdit 3. bir kişidir, koruma çabası olarak tanımlarken, Dillon (2003: 14) bir kişinin kendisi için istediği ilgi ve avantajdan başka bir kişinin yararlandığını gördüğu zaman, rakip olarak gördüğu karşı tarafa beslediği kin, rahatsız edici duygu olarak tanımlamaktadır.

Bhugra (1993: 271)'ya göre kıskançlık oldukça güçlü bir duygudur. Diğer duygulara göre daha farklı bir yapısı vardır. Ona göre kıskançlık duygusu hem yaşayan kişide hem de bu duyguyu gözlemleyen kişide çok güçlü duygular uyandırmaktadır.

Yapılan bir çalışmada kıskançlık öfke, korku, üzüntü, neşe gibi temel duyguların aksine daha karmaşık bir sosyal duygu olarak tanımlanırken (Villing, McElwain ve Miller, 2002: 581), başka bir çalışmada kıskanma duygusunun kaybetme korkusunu da beraberinde getirdiği belirtilmiştir (Clanton, 2006).

Aune ve Comstock (1991: 315) kıskançlığın bireylerde farklı şekillerde deneyimlendiğini ve farklı şekillerde ifade edildiğini belirtmiştir. Onlara göre kıskançlık duygusu zorlu bir psikolojik süreçtir.

Attridge (2013: 1)'ye göre kıskançlık, bir ilişkide, özellikle romantik bir ilişkide, değerli bir şeyi kaybetmenin korkusuyla, gerçek veya hayali bir tehdide karşı verilen duygusal bir tepkidir. Kıskançlık, ilişkilerde doğal ve beklenen bir sonuç olarak görülmektedir.

Her insanda belirli miktarda bulunan kıskançlık yararlı bir amaca hizmet etmiyorsa kişinin sosyal hayatındaki davranış ve tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Adler ve Brett, 2009). Osho (2018: 69) kıskançlık duygusunun temelinde aslında kıyaslanmanın var olduğunu belirtmiştir. Başkası ile kıyaslanan kişinin, bu duruma tepki olarak kıskançlık gösterip öfkelenmesi kaçınılmazdır.

Mangır ve Başar (1195: 30) kıskançlığı çok sevilen birinin başkası ile paylaşılmak istenmemesi ve buna katlanmakta zorlanmak anlamına gelen oldukça doğal bir duygu

olarak tanımlarken, Kingham ve Gordon (2004: 207) rakip olarak düşünölen bir kişiyeye karşı küskünlük hissetme veya bu küskünlüğünü gösterme olarak tanımlamaktadır.

Salovey (1991: 27) kıskançlığı kapsamlı bir duygu olarak görmektedir. Ona göre kıskançlık tanımlanırken geniş bir bakış açısı gerekmektedir. Yaptığı çalışmada kıskançlığın, kaybetme ve reddedilme korkusu, güvensizlik, endişe, belirsizlik ve yalnızlık gibi duyguları da beraberinde getirdiğini savunmuştur. Dolayısıyla kıskançlık duygusu, beraberinde getirdiği diğer duygular ile birlikte ele alındığında çoğu zaman karmaşıktır.

Kıskançlık duygusunun duyuşsal, bilişsel ve davranışsal boyutları içeren karmaşık bir yanı olduğu belirtilmiştir. Kıskançlık durumu sevdikleriyle olan birincil ilişkilerinin başkası tarafından tehdit edildiğinde bir kişinin bilişsel değerlendirmesine bağılı olarak bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir. Yapılan bir araştırmada ebeveynin şefkat ve dikkatini kardeşine yönlendirdiğini gören bir çocuğun öfkelenip zamanla daha saldırgan davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir (Kolak ve Volling, 2011).

2.10. Kardeş Kıskançlığına Etki Eden Faktörler

2.10.1. Cinsiyet

Kardeş kıskançlığına etki eden faktörlerden birisi cinsiyettir. Farklı cinsiyette olan kardeşler göz önünde bulundurulduğunda, kız çocuğun ailede erkek çocuğa göre dezavantajlı bir konuma sahip olduğu aktarılmaktadır. Erkek çocuğu genel olarak evde daha üstün konumda yer almaktadır ve daha çok önemsenip değer görmektedir. Aile tarafından erkek çocuğa verilen ayrıcalıkları gören kız çocuğunun daha geri plana itildiği söylenebilir. Bundan dolayı daha az sevgi ve ilgi gördüğü için bu durumdan hoşnut olmayan kız çocuklarının erkek çocuklarını kıskandıkları ileri sürölmektedir (Adler, 2001: 444). Bu durumun bu şekilde olmaması için ebeveynlerin her iki cinsteki çocuklarına da olumlu bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Bazı ailelerde rol dağılımı ve görevler o kadar dikkatli ve özenli yapılmıştır ki karşı cinsteki kardeşlerin birbirlerini kıskanmalarına ve rekabet etmelerine hiç rastlanılmamıştır (Shulman ve Mosak, 1977: 119).

Bazı ailelerin yeni doğan bebeğe kız ya da erkek olduğunda verdiği tepki değişmektedir. Birden fazla erkek çocuğuna sahip olan ebeveynler yeni gelen çocuğun kız olmasına sevinip bu sevinci diğer kardeşlere yansıtırlar. Aynı şekilde birkaç tane

kız çocuktan sonra gelen bir erkek çocuğu ebeveynlerin göz bebeği konumuna gelebilir. Bu durum karşısında yeni doğan farklı cinsiyetteki bebeği kardeşler, ailede daha farklı algılandığını düşünürler ve bariz bir şekilde kıskanırlar (Yörükoğlu, 2019: 156).

2.10.2. Yaş

3 yaşına gelmiş çocuklar artık duygusal tepkiler vermeye başlar ve sevinme, kızma ve kıskanma gibi pek çok duygu türünü deneyimlerler (Saygılı, 2007: 120). Yapılan araştırmalarda özellikle 5 yaş altı çocukların yeni gelen kardeşe karşı daha kıskanç tavırlar sergiledikleri görülmektedir (Yavuzer, 2018: 109).

Farklı yaşlarda olan kardeşlerin karakter ve mizaçlarında da farklılık görülmektedir. Aile içinde yaşça en küçük olan kardeşe daha sempatik yaklaşıldığı ve diğer kardeşlerin onunla daha az çatışma yaşadığı belirtilmiştir (Edwards, vd., 2006: 97).

Kardeşler birbirlerinden farklı kişilik özelliklerine sahip olsalar bile bazı davranışlarının benzer olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle aynı cinsiyetteki farklı yaşta olan kardeşler için geçerlidir. Ablası olan bir kız çocuğu ablasını, aynı şekilde abisi olan bir erkek çocuğu abisini kendine örnek almakta ve davranışlarını ona göre şekillendirmektedir (Eckstein ve Kaufman, 2012: 62).

Kardeşler arası yaş farkı azaldıkça kıskanma duygusunun arttığı belirtilmiştir (Yiğen, 2005: 46; Yörükoğlu, 2019: 155). Yörükoğlu (2019)'na göre küçük olan çocuk hala annesinin bakımına ve sevgisine muhtaçtır. Yeni gelen kardeşi ile ilgilenen anne onun bu ihtiyacına karşılık veremez ya da karşılık vermede gecikir. Bu da kıskanma duygusunu besleyen bir hal alır.

Çocuklar kendilerini etrafındakilerle kıyaslama eğilimindedirler. Aynı etkinliği yapan yaşıt çocukların verdikleri ilk tepki genelde hangi işin daha güzel olduğunu sorma olur. Bir çocuğun yaşıtından ziyade kendinden büyük olan birinin yaptığı bir şeyi takdir ettiği belirtilmiştir. Ancak 8 yaşına gelmiş bir çocuğun etrafındakileri kıskanmadan, onun yaptıklarını beğenip takdir ettiği gözlemlenmiştir (Bühler, 1961: 107-108).

2.10.3. Doğum Sırası

Kardeşler arasında yaşanan rekabetin alt yapısında, diğer tüm canlı türlerinde olduğu gibi ebeveynin sevgisini ve onayını alma yatmaktadır. Rekabet sırasında kardeşlerin davranışları değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenliğe neden olan sebebin de kardeşlerin doğum sırası olduğu belirtilmektedir. Önce ya da sonra doğan çocuklar aile ilişkilerini farklı şekillerde deneyimlemektedirler (Sulloway, 2001: 44).

Annelerin ilk doğan çocuğuyla daha etkileşim içinde oldukları belirtilmiştir. Çocukla birlikte annelik duygusu gelişir. Bunu ilk kez tecrübe eden annelerin ilk zamanlarda ne yapacağını bilmez bir halde oldukları görülmüştür. İlk olmasının verdiği heyecanla cömert davranan anne ya çok titiz ve tutarsız davranıp ilk çocukların kaygılı olmasına sebep olacaktır ya da fazla hoşgörülü ve endişeli davranıp çocuğun kaygısını azaltacaktır. Ancak bunun sonucunda çocuk anneye büyük ölçüde bağımlı olarak da büyüyebilir (Adams, 1972: 415).

İlk doğan kardeş diğer kardeşlerine oranla daha avantajlıdır ve ailede özel bir yere sahiptir (Tuckman ve Regan, 1967: 32). Ailenin tek çocuğu konumdadır. Her şeyi yapma hakkı vardır. Kimse ile kıyaslanmaz. Kendini biricik görür. Ebeveynler anne ve babalık duygusunu ilk çocukta tattıkları için onu özel görürler. Hem acemi hem de heyecanlıdırlar. İlk çocuğa yükledikleri anlam büyük olunca ondan beklentiler de aynı doğrultuda büyük olur. Beklentileri karşılanmadığında hayal kırıklığına uğrayan ebeveynler görmek de mümkündür (Yörükoğlu, 2019: 160).

İkinci gelen kardeş ise üçüncü ve daha sonra gelen kardeşlere göre daha dezavantajlıdır. Çünkü ilk doğan kardeşin ilk kardeşlik duygusunu tattığı, bir şeyleri ilk kez paylaştığı, rekabete girdiği ilk kişi konumdadır. İkinci kardeşten sonra doğan kardeşlere verilen tepkiler azalır. Hatta en büyük kardeş onları koruyup kollayan bir tavır sergiler (Yörükoğlu, 2018: 156).

İlk doğan bebekler aileleri ile en çok anlaşmazlık yaşayan çocuklardır. Kendilerinin fazla eleştirilmesinden yakınırırlar. En son doğan çocuklar ise daha özgür bir ortamda büyürler. Kendinden önceki kardeşlerinde deneyim kazanan ebeveynlerinin kimi zaman tutarsız davranışlar sergilediklerini görürler (Greene ve Clark, 1970: 389).

Ailenin birinci doğan çocuğu kendini önemli hisseder ve kardeşleri arasında da kendini birinci olarak görür. Ebeveynler için en önemli çocuğun kendisi olduğunu düşünür. İkinci doğan çocuk ise kendini sürekli kıyasladığı bir büyük kardeşe sahiptir. Büyük

kardeşi kadar önemsenmek ister. Üçüncü doğan çocuk için birden fazla rakip vardır artık, çok yol kat etmesi gerekir. Daha sonra doğan en küçük çocuk için ise şartlar olgunlaşmıştır. Birden fazla rehberi vardır. Büyük kardeşin kaybettiği itibarı onun kaybetmesi söz konusu değildir (Shulman ve Mosak, 1977: 115-116).

2.11. Adler'in Kardeş Kuramı

Kardeşler huy ve karakter bakımından farklılık göstermektedirler. Adler (2001) kardeşlerin büyük, ortanca ya da küçük kardeş olmalarının karakterlerini etkilediğini ve bazı davranışlarının belirleyicisi olduğunu savunmaktadır.

2.11.1. Büyük Çocuk Olmak

En büyük çocuk ilk etapta ailenin tek çocuğu konumundadır ve ilgi odağı sadece kendisindedir. Annesinin sevgisini kimseyle paylaşmak zorunda değildir (Yavuzer, 2018: 104). En büyük çocuk ailenin de güvendiği ve fazlaca sorumluluk yüklediği çocuktur. İlk etapta ailenin göz bebeğidir, tektir ve herhangi bir paylaşım yapmak zorunda değildir (Adler, 2018a; Gander ve Gardiner, 2004: 312). Bu durumda çocuk kendini diğer kardeşleriyle kıyasladığında daha güçlü ve daha zeki olarak algılamaktadır. Diğer kardeşlerinden bir nevi üstün olduğunu düşünen en büyük kardeş ona saygı duyulması gerektiğini, iktidarın sahibinin kendisi olduğunu savunmaktadır (Adler, 2018a: 122).

Yeni kardeşin doğumuyla iktidarının sarsıldığını düşünen en büyük kardeş, Adler (2001: 442) tarafından “tahtını yitirmiş kral” olarak tanımlanmaktadır. Önceden ilginin %100’ü kendindeyken, yeni kardeşin gelmesiyle bu durum en fazla %50 civarında olacaktır. Üçüncü gelen kardeşle birlikte rakibi artan büyük kardeşte öfkeyle birlikte kıskanma duygusu gözlemlenir (Wolke, Tippet ve Dantchev, 2015: 918).

Baskın bir karaktere sahip olan büyük kardeşin diğer kardeşlerle kıyaslandığında daha vicdanlı, sorumluluk sahibi ve daha hırslı olduğu belirtilmiştir (Suloway, 2001: 46). Özgü ve Yılmaz (2017: 116)’a göre büyük kardeşler çoğu zaman küçük kardeşleri ile ilgilenen, onları koruyup kollayan bir tavır içerisindedir.

Eckstein ve arkadaşlarına (2010: 415) göre en büyük çocuk akademik başarısı en yüksek ve en başarılı olandır. Motivasyonu her daim yüksektir ve lider ruhlu bir yapısı vardır.

Greene ve Clark (1970: 389)'a göre büyük kardeşler ebeveynleri tarafından korumacı bir tavırla büyütülmektedir. Bundan dolayı zaman zaman kısıtlandığını düşünen en büyük kardeş daha özgür bir ortam istemektedir. Diğer kardeşlere oranla en büyük çocuğun ebeveynleri ile daha sık anlaşmazlığa düştüğü görülmektedir.

2.11.2. Ortanca Çocuk Olmak

En büyük kardeşten sonra doğmuş ikinci çocuk ailede birçok şeyin paylaşıldığı ilk kişi konumundadır. Önce tek çocuk konumunda olan büyük kardeş ilk doğan bu kardeşi benimsemez ve onu bir tehdit olarak algılar (Adler, 2018a: 123). Ailenin yeni gelen kardeşe olan ilgisi, büyük kardeşin onu kıskanmasına neden olur.

Ortanca çocuk ilk çocuğa oranla evde daha sakin ve ılımlı karşılanır. İlk çocukla giderilen heyecandan sonra ona daha yumuşak tepkiler verilir. Ortanca çocuktan beklentiler daha düşüktür ve sonrasında ailede bir baskı ortamı hâkim değildir. Bir abisi ya da ablası olduğu için daha kolay sosyal hayata adapte olur, arkadaş edinir (Yörükoğlu, 2019: 162).

Ailenin ilk çocuğa göre daha ılımlı davrandığı ortanca çocuk, zaman zaman kendini büyük kardeşiyle kıyaslar. Fakat onun kadar otoriter ve güçlü değildir. Kendisinden sonra doğan küçük kardeş de aile tarafından şımartılır. Bu durumda ortanca çocuk için bir belirsizlik (Yörükoğlu, 2019) söz konusu olur. Ne büyük kardeş kadar güçlü hisseder kendini, ne de küçük kardeş kadar göz bebeği konumundadır (Yavuzer, 2018: 106). Kendisini ailesinden daha bağımsız bir birey olarak algılar (Sulloway, 2001: 48).

Yapılan bir araştırmanın sonucuna göre kardeşler arasında aitlik duygusu en az gelişmiş olan ortanca çocuk, ailede sorunlarını çok fazla göstermeyen çocuk olarak belirtilmektedir (Eckstein, vd., 2010: 416).

Ortanca kardeşler hem kendisinden büyük hem de kendisinden küçük kardeşe sahip olması sebebiyle sıklıkla arada kalmışlık duygusunu yaşamaktadır. Çünkü ne büyük kardeşin sahip olduğu ayrıcalıklar ona tanınır ne de küçük kardeş kadar özenli bir muamele ile karşılaşır (Özgü ve Yılmaz, 2017: 116).

Shulman ve Mosak (1977: 116)'a göre ortanca çocuk ailenin en hassas çocuğu konumundadır. Kendini adaletsizliğe uğramış olarak görür. Eckstein ve Kaufman (2012: 66) ise ortanca çocuğun diğer kardeşler arasında en az konuşan olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre ortanca kardeşler evin en az cesaretli olan bireyleridir ve kardeşlerini en çok kıskanan çocuk konumundadır.

2.11.3. Küçük Çocuk Olmak

Adler (2001: 314)'e göre ailede en küçük çocuk diğer çocuklardan daha farklı bir şekilde büyütülmektedir. İlgi ve odak noktası olan küçük çocuk diğer kardeşlerine kıyasla daha şımarık davranır. Kendisinden sonra gelen bir kardeşin olmaması en küçük kardeşin rahat tavırlar sergilemesine neden olur. Hatta bu durumu avantaj olarak algılar (Adler, 2018b: 83).

Edwards ve arkadaşları (2006: 97) ailedeki küçük çocuğa diğer kardeşlerin çoğu zaman olumlu davranışlar sergilediğini belirtmişlerdir. Onlara göre diğer kardeşler, en küçük kardeşlere çoğunlukla sevgi doludur. Ayrıca kendinden daha büyük ve daha deneyimli kardeşinin olması en küçük çocuk için avantajdır (Eckstein ve Kaufman, 2012: 64).

Özgülü ve Yılmaz (2017: 115)'a göre ebeveynler küçük kardeşlere büyük kardeşlerden daha fazla ilgi göstermektedir. Bu ilgi durumu kardeşleri etkilemekte ve aralarındaki çatışmayı arttırmada belirleyici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Greene ve Clark (1970: 389)'a göre kardeşler arasında en küçüğü ailedeki en özgür yaşayan çocuğudur. Büyük kardeş gibi bir kısıtlama onun için söz konusu değildir. Ebeveynleri onun yaptığı işlerde genelde teşvik edicidir ve davranışlarında eleştirel bir yaklaşım söz konusu değildir.

Küçük kardeş olma beraberinde bazı karakter özellikleri getirmektedir. Genel anlamda istedikleri ailesi tarafından yapılan, şımartılmış ve sorumluluk verilmeyen bir küçük kardeş daha pasiftir ve bağımsız davranışlar sergilemez. Öz güven duygularında bir zedelenme, diğer kardeşlerinin yaptıklarına erişemediğinde kendini yetersiz görme (Yavuzer, 2018) söz konusudur. Sürekli büyük kardeşiyle rekabet halinde olan bir küçük kardeş ise hırslıdır ve büyük kardeşi yenmek için çabalar. Kendini ispat etmeye çalışır (Adler, 2001: 315). Akranlarıyla olan ilişkilerinde de bunu gözlemlemek

mümkündür. Lider konumuna gelip arkadaşlarını yönetmeye, dikkatleri kendi üzerinde toplamaya çalışır (Adler, 2018b: 87).

Küçük kardeş ailesi tarafından hep en sevilen, hiç büyümeyen “bebek”tir. Ona verilen imtiyazlar fazladır. Sürekli korunan ve kayırılan bir konumdadır. Bu da onun benmerkezci tavırlar sergilemesine sebep olmaktadır (Yavuzer, 2018: 107; Yörükoğlu, 2019).

Eckstein ve arkadaşları (2010: 147)’na göre en küçük kardeş sosyal becerisi en gelişmiş olan kardeştir. Diğer kardeşleri arasında en asi tavırları o sergilemektedir. Empati duygusu en gelişmiş olan çocuk da yine ailenin en küçüğüdür.

Bir ailenin en küçük kardeşi konumunda olan bireyler sosyal yaşama adapte olma konusunda diğer kardeşlere oranla daha şanslı görülmektedirler. Çünkü onlar için sadece ebeveynleri değil, onlardan büyük kardeşleri de birer rol modeldir ve sosyalleşmelerindeki en büyük yardımcısıdır (Sulloway, 2001).

2.12. Kardeş Kıskançlığı ile İlgili Bazı Çalışmalar

Literatür incelendiğinde kardeş kıskançlığı ile ilgili farklı değişkenlerle çalışılmış araştırmaların olduğu görülmüştür (Dağcıoğlu, 2018; Hart ve Carrington, 2002; Kolak ve Volling, 2011; Wolke, Tippet ve Dantchev, 2015). Aşağıda bu araştırmaların bir kısmı hakkında bilgiler sunulmaktadır.

Kolak ve Volling (2011) 35 ailenin çocuklarıyla laboratuvar ortamında yaptığı çalışmada anne ve babalarıyla çocukları ayrı ayrı gözlemlemiştir. Yaklaşık 4 yaşında olan büyük çocuklar yaklaşık 16 aylık olan küçük kardeşleri ile anne ve babalarının ayrı ayrı birlikte olduğu iki farklı oturumda incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre çocukların anneleri ve babaları varken gösterdiği davranışlar değişiklik göstermiştir. Kardeşleri babasıyla ilgilenirken oyuncaklarıyla oynayan büyük kardeşlerin bu oturumda kardeş kıskançlık reaksiyonlarının daha az olduğu ve kardeşiyle pozitif iletişim kurdukları belirtilirken, anne oturumlarında bunun tam tersi olduğu tespit edilmiştir. Yani çocuklar annelerini kardeşlerinden daha çok kıskanmış ve bu oturumlarda tepkilerini düzenleme konusunda yetersiz kalmışlardır. Bu seanslarda kıskançlık duygularını daha iyi düzenleyebilen çocukların ileride kardeşleri ve dolayısıyla arkadaşları ile daha olumlu ilişkiler kurma olasılığının yüksek olabileceği araştırmacılar tarafından belirtilmiştir.

Hart ve Carrington (2002)'nin 32 anne ve onların 19'u erkek 13'ü kız olmak üzere 32 çocuğuyla yaptığı deneysel çalışmada annelerin ellerine önce oyuncak bebek daha sonra okumaları için hikâye kitabı vererek çocukların tepkilerini gözlemlemiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre çocukların %79.82'si annelerinin elinde oyuncak bebek varken huzursuz olup ona dikkatlice bakmış ve kıskanmıştır, %82'si ise annelerinin elinde hikaye kitabı varken ona dik dik bakıp bir bebek gibi tuttuğu kitaptan annelerini kıskanmıştır.

Dağcıoğlu (2018)'nin yeni doğan çocukların kardeşler üzerindeki tesirlerini incelediği araştırmasında 312 anneden aldığı cevapların sonucuna göre, yeni doğan kardeşin kendinden önceki kardeşte olumsuz bir takım davranışlar sergilemesine neden olduğunu saptamıştır. Bu olumsuz davranışların %77.74'ün regresyon şeklinde kendini göstermiş, %46.28'nin ise şiddet içerikli davranışlar olduğu belirtilmiştir. Yine bu çalışmada kardeşler arasındaki yaş farkı azaldıkça kıskançlığın arttığı, kıskançlık duygusunu yaşamada cinsiyetin bir etkisi olmadığı savunulmuştur.

Wolke, Tippett ve Dantchev (2015) yaptıkları çalışmada kardeş zorbalığının akran zorbalığıyla ilişkili olduğunu savunmaktadırlar. Bu çalışmanın sonucuna göre evde kardeşine zorbalık yapan bireylerin okulda akranlarına da zorbalık yaptığı, evde zorbalığa maruz kalan bireylerin ise okulda da zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir. Hem evde hem de okulda kurban konumunda olan bireylerin iki ortamda da kendini güvende hissetmemesinden dolayı duygusal zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir.

Paulhus, Trapnell ve Chen (1999) 1022 aile ile doğum sırasının kişilik ve okul başarısı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonucuna göre ilk doğan çocukların en başarılı ve en vicdanlı kardeş oldukları, daha sonra doğan çocukların ise asi ve liberal oldukları ve büyük kardeşlerinden daha az başarılı oldukları görülmüştür.

Yiğen (2005: 56-57)'nin 3-6 yaş aralığındaki bir grup çocukla Zonguldak'ta yapmış olduğu çalışmanın sonucuna göre kardeşi olacağını öğrenen çocuklarda kıskançlık davranışlarında bir artış olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmada belirtildiğine göre en fazla kıskançlığı (%81.8) çekirdek ailedeki çocuklar göstermiş, yaş değişkeni ile kıskançlık arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

Thompson (2006) 102 ortaokul öğrencisi ve onların 82 ebeveyni ile yaptığı çalışmada kardeş kıskançlığının nedenlerini incelemiştir. Çocuklarla kardeş ilişkileri, kardeşlerini kıskanma sebepleri, sıklığı ve süresi hakkında yapılan görüşmeler

sonucunda kardeş kıskançlığının dört ana nedeni olduğu belirlenmiştir. Bunlardan birincisi ebeveynlerin kardeşlerden biriyle daha çok zaman geçirmesi; ikincisi kardeşinin daha yetenekli olduğu düşüncesi; üçüncüsü ebeveynlerin kardeşlerden birine daha sık hediye alması ve dördüncüsü ebeveynlerin kardeşlere adil davranmayıp birine ayrıcalıklı davranıyor olması şeklinde ifade edilmiştir.

Erginoğlu (2015) yarısı kız yarısı erkek olmak üzere 250 ilkokul çağı öğrencisi ve onların aileleri ile yaptığı çalışmada ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri davranışların kardeş ilişkilerine ve sosyal çevresindeki ilişkilere olan etkisini araştırmıştır. Bunun sonucuna göre olumlu bir anne-baba tutumu ile yetişen çocukların sosyal çevrelerinde uyum problemleri yaşamadıkları, kardeş ilişkilerinde cinsiyetin bir etkisi olmadığı, kardeşler arası rekabetin yaş farkı ile doğru orantılı olduğu ortaya konmuştur.

Thompson ve Halberstadt (2008) 63 altıncı sınıf öğrencisiyle yaptığı araştırmanın sonuçlarını belirsiz görünce ilk çalışmanın aynısını daha sonra 42 beşinci sınıf öğrencisiyle tekrar yapmıştır. Bu iki çalışmanın sonucuna göre çocukların kıskançlık sebeplerinin başında kıskanılan kişinin dikkatinin dağılması ve kayırmacılığın geldiği, çocukların ayda en az bir defa yarım saat süreyle ebeveynlerini kıskandıkları belirtilmiştir. Ayrıca çocuklara kıskançlık sırasında ne yaptıkları ve nasıl hissettikleri sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara göre çocuklar genellikle kıskançlık sırasında en çok üzgün ve kızgın hissettiklerini, kıskançlık sırasında en çok odalarına gidip ağladıklarını belirtmişlerdir.

Miller, Volling ve McElwain (2000) 60 farklı evlilik bağı bulunmayan anne baba, büyük ve yeni yürümeye başlamış küçük kardeş çiftleri ile yaptığı çalışmada katılımcılara on altı ay boyunca ziyaretlerde bulunup gözlemler yapmıştır. Anne babalara ve çocuklara yapılan gözlem süresince çeşitli talimatlar verilmiştir. Bunun sonucuna göre anne babanın ilgisiz ya da sevecen tavrına tepki olarak gösterilen kıskançlık davranışıyla baş etmede büyük çocukların küçük çocuklara oranla daha başarılı oldukları, diğer çocuğu kıskanan çocukların oyuncakları yere atma, ilgi gösterilmeyen çocuğun diğer çocuğu itme ya da diğer çocuğa vurma gibi davranışlar sergilediği ortaya konmuştur.

Şipal, Yeğengil ve Toka (2012)'nin 25'i ikiz 25'i aralarında yaş farkı olan okul öncesine devam eden çocuğu olan toplam 50 aile ile yapmış olduğu araştırmanın sonucunda cinsiyet değişkenine göre kardeş kıskançlığının anlamlı bir farklılık göstermediği belirtilirken, aralarında yaş farklı olan öğrencilerin ikiz kardeşlere oranla kıskançlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölüm araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarından oluşmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Ortaokul öğrencilerinde kardeş kıskançlığının akran zorbalığı eğilimlerini yordama gücünü incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli nicel araştırma modellerinden “ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli” dir.

Korelasyonel tarama modelinde ispat olmaksızın iki ya da ikiden fazla değişkenin ilişkili olup olmadığı ortaya konur (Cresswell, 2017: 430). Bu yapılırken, aralarındaki ilişkiye bakılacak olan değişkenler farklı şekillerde sembolleştirilir. Fakat bu sembolleştirmenin (değer verme, ölçme) ilişkisel bir çözümlemeyi ortaya koymaya fırsat verecek şekilde olması zorunludur (Karasar, 2012: 81). Bu bağlamda araştırma ortaokul öğrencilerinde kardeş kıskançlığı ve akran zorbalığı eğilimleri arasındaki ilişki belirlenmiş ve kardeş kıskançlığını akran zorbalığı eğilimlerini yordama gücü belirlenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ili Üsküdar ilçesinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme ise Üsküdar ilçesinde bulunan ortaokullardan tesadüfi oransız küme örnekleme yöntemiyle belirlenen, 10 farklı ortaokulda okuyan, 224’ü kız ve 261’i erkekten oluşan toplam 485 öğrenciden meydana gelmektedir.

Araştırma örneklem grubuna ait demografik bilgilerin betimsel analizlerine, frekans ve yüzdelik dağılımlarına bu bölümde yer verilmiştir.

Tablo 3.1: Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Değerler

Özellikler	Gruplar	f	%
Yaş	11 yaş	36	7,4
	12 yaş	142	29,3
	13 yaş	187	38,6
	14 yaş	120	24,7
Sınıf	6.Sınıf	147	30,3
	7.Sınıf	88	18,1
	8.Sınıf	250	51,5
Cinsiyet	Kız	224	46,2
	Erkek	261	53,8
Okul Türü	Devlet	406	83,7
	Özel	79	16,3
Kardeş Sayısı	2 ve altı	270	55,7
	3 kardeş	149	30,7
	4 ve üstü	66	13,6
Kardeş (Doğum) Sırası	İlk Çocuk	203	41,9
	2.Kardeş	189	39,0
	3.Kardeş	62	12,8
	4. ve üstü	31	6,4
Annenin Sağ olması	Sağ	482	99,4
	Sağ Değil	3	,6
Babanın Sağ olması	Sağ	480	99,0
	Sağ Değil	5	1,0
Anne-Baba Birlikteliği	Birlikte	451	93,0
	Birlikte Değil	34	7,0
Annenin Öz Olması	Öz	476	98,1
	Üvey	9	1,9
Babanın Öz Olması	Öz	476	98,1
	Üvey	9	1,9
Annenin Eğitim Durumu	İlkokul ve Altı	113	23,3
	Ortaokul	98	20,2
	Lise	160	33,0
	Üniversite	79	16,3
	Lisansüstü	35	7,2
Babanın Eğitim Durumu	İlkokul ve Altı	74	15,3
	Ortaokul	102	21,0
	Lise	150	30,9
	Üniversite	106	21,9
	Lisansüstü	53	10,9
Algılanan Gelir Düzeyi	Alt	37	7,6
	Orta	379	78,1
	Yüksek	69	14,2
TOPLAM		485	100,0

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere örneklem grubunun (n=485) 36’sı (%7,4) 11 yaşında, 142’si (%29,3) 12 yaşında, 187’si (%38,6) 13 yaşında, 120’si (%20,7) 14 yaşında; 147’si (%30,3) 6. Sınıf, 88’i (%18,1) 7. Sınıf, 250’si (%51,5) 8. sınıf öğrencisidir. Örneklem grubunun 224’ü (%46,2) kız, 261’i (%53,8) erkek; 79’u (%16,3) özel okul, 406’sı (%83,7) devlet okulu öğrencisidir. 270’inin (%55,7) 2 ve altı kardeşi, 149’unun (%30,7) 3 kardeşi, 66’sının (%13,6) 4 ve üstü kardeşi vardır. 203’ü (%41,9) ilk çocuk, 189’u (%39,0) 2. kardeş, 62’si (%12,8) 3. kardeş, 31’i (%6,4) 4. ve üstü kardeşlerdir. 482’sinin (99,4) annesi sağ, 3’nün (%0,6) annesi sağ değil; 480’inin (%99,0) babası sağ, 5’nin (%1,0) babası sağ değildir. 451’nin (%93,0) anne babası birlikte, 34’ünün (%7,0) anne babası birlikte değildir. 446’sı (%98,1) öz anne ve babaya, 9’u (%1,9) ise üvey anne ve babaya sahiptir. 113’ünün (%23,3) annesi ilkököl ve altı, 98’inin (20,2) annesi ortaokul, 160’nin (33,0) annesi lise, 79’unun (%16,3) annesi üniversite, 35’inin (%7,2) annesi lisansüstü mezunu; 74’ünün (%15,3) babası ilkököl ve altı, 102’sinin (%21,0) babası ortaokul, 150’sinin (%30,9) babası lise, 106’sının (%21,9) babası üniversite, 53’ünün (%10,9) babası lisansüstü mezunudur. 37’si (%7,6) aile gelirini alt, 379’u (%78,1) aile gelirini orta, 69’u (%14,2) ise aile gelirini yüksek olarak algılamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verilerine ulaşmak için katılımcılara “Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği” (Kurt, 2017), “Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği” (Kulaksızoğlu ve Satın, 2006) ve araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Ortaokul öğrencilerinin demografik bilgilerini tespit etmek amacıyla oluşturulan soru formudur. Bu formda öğrencilere yaş, sınıf, cinsiyet, okul türü, kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş oldukları, ailenin ekonomik geliri, anne babanın hayatta olup olmadıkları, öz olup olmadıkları, birlikte olup olmadıkları ve eğitim düzeylerini içeren sorular yer almaktadır.

3.3.2. Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği

Kurt (2017) tarafından geliştirilen Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği öğrencilerin kardeşlerini kıskanma durumlarını ölçmek için kullanılmıştır. Ölçek 31 maddeden meydana gelmektedir ve ölçek 5'li likert tipidir. Ölçek tek faktörlü olup toplam varyansın %46.45'ini açıklamaktadır. Ölçekte tersten puanlama yoktur. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 155 iken, ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 31'dir. Ölçeğin Cronbach Alpha kat sayı değeri 0.96'dır.

3.3.3. Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği

Zorbalık davranış eğilimi ölçeği Kulaksızoğlu ve Satan (2006) tarafından öğrencilerin zorbalık eğilimlerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 67 maddeden oluşmaktadır ve 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek "fiziksel zorbalık", "sözel zorbalık", "eğlence amaçlı zorbalık" ve "duygu zorbalığı" olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha kat sayısı .95'tir. Ölçeği cevaplayan öğrenci katılma derecesine göre "hiçbir zaman katılmıyorum", "çok az katılıyorum", "bazen katılıyorum", "çoğu zaman katılıyorum" ve "her zaman katılıyorum" ifadelerinden birini seçebilmektedir. Ölçekte tersine dönmüş 6 ifade yer almaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 335, en düşük puan ise 67'dir. Ayrıca öğrencinin aldığı puan zorbalık eğilimi ile doğru orantılıdır.

3.4. Verilerin Toplanması

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığının akran zorbalığı eğilimlerini yordama gücünü incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, kişisel bilgi formu ve ölçekler araştırmacı tarafından İstanbul ili Üsküdar ilçesindeki 10 ortaokuldaki 485 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrenciler gönüllülük esasına dayanarak çalışmaya katılmıştır. Öğrencilere uygulanan Kişisel Bilgi Formu Ek-1'de; "Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği" (Kurt, 2017) Ek-2'de; "Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği" (Kulaksızoğlu ve Satan, 2006) Ek-3'te; örneklem grubuna ölçeklerin ve kişisel bilgi formunun uygulanmasına dair İstanbul MEB'den alınan izin Ek-4'te; ölçek sahiplerinden alınan elektronik izinler Ek-5'te yer almaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verileri analiz etmek için SPSS paket programı kullanılmıştır. İlk olarak demografik değişkenler gruplandırılmış ve kullanılan ölçekler (Akran Zorbalığı Ölçeği ve Kardeş Kıskançlığı Ölçeği) puanlanmıştır.

Örneklemin yaş, cinsiyet, sınıf, okul türü, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş oldukları, kardeşlerin doğum sırası, anne-babaların sağ, öz ve birlikte olup olmamaları, anne-babaların eğitim ve gelir düzeyleri gibi demografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları hesaplanmıştır. Ardından toplam ölçek puanlarını saptamak için n , ss ve \bar{x} değerleri verilmiştir. Daha sonra şu analiz teknikleri kullanılmıştır:

1. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanları ile Akran Zorbalığı Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını saptamak amacıyla *Pearson analizi*,
2. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla *basit standart regresyon analizi*,
3. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının yaş, sınıf, kardeş sayısı, kardeş doğum sırası, anne ve babanın eğitim durumları ve algılanan gelir durumu grupları değişkenleri ile karşılaştırılması için *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)*,
4. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının cinsiyet, okul türü ve anne-baba birlikteliği değişkenleriyle kıyaslanması için *bağımsız gruplar t testi*,
5. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının anne ve babanın öz olup olmaması değişkenleri ile karşılaştırılması için *Mann Whitney-U analizi*,
6. Tamamlayıcı analiz olarak *Scheffe testi*.

Elde edilen veriler bilgisayar programında çözümlenmiş, manidarlıklar minimum $p < .05$ düzeyinde sınanmış, diğer manidarlık düzeyleri ayrıca belirtilmiş ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölüm, araştırma hipotezlerine uygun olarak çalışma sırasında uygulanan ölçeklerden ulaşılan verilerin analizlerinden oluşmaktadır.

Tablo 4.1: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KK) ve Akran Zorbalığı (AZ) Ölçeklerine İlişkin Betimsel Değerler

Ölçekler	<i>n</i>	<i>min-</i>	<i>maks</i>	\bar{x}	<i>ss</i>
Kardeş Kıskançlığı	485	1	5	1,70	,749
Fiziksel Zorbalık	485	1	5	1,64	,742
Sözel Zorbalık	485	1	5	1,74	,688
Eğlence amaçlı Zorbalık	485	1	5	1,52	,716
Duygu Zorbalığı	485	1	5	2,41	,680
Zorbalık Toplam	485	1	5	1,83	,624

Tablo 4.1’de görüldüğü üzere örnekleme meydana getiren bireylerin kardeş kıskançlığı puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=1,70$ standart sapması $ss=,749$; fiziksel zorbalık puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=1,64$ standart sapması $ss=,742$; sözel zorbalık puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=1,74$ standart sapması $ss=,688$; eğlence amaçlı zorbalık puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=1,52$ standart sapması $ss=,716$; duygu zorbalığı puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=2,41$ standart sapması $ss=,680$; zorbalık toplam puanları en düşük $\min=1,00$ en yüksek $\max=5,00$ ortalaması $\bar{x}=1,83$ standart sapması $ss=,624$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.2: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları Arasındaki İlişkiler (n=485)

Değişkenler		Kardeş Kıskançlığı Ölçeği
Fiziksel Zorbalık	<i>r</i>	,393
	<i>p</i>	,000***
Sözel Zorbalık	<i>r</i>	,390
	<i>p</i>	,000***
Eğlence Amaçlı Zorbalık	<i>r</i>	,365
	<i>p</i>	,000***
Duygu Zorbalığı	<i>r</i>	,220
	<i>p</i>	,000***
Akran Zorbalık Toplam	<i>r</i>	,389
	<i>p</i>	,000***

r=Pearson korelasyon katsayısı ****p*<,001

Tabloda görüldüğü üzere Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) puanları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını saptamak için Pearson analizi uygulanmıştır. Bu işlemin sonucuna göre öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarıyla Akran Zorbalığı Ölçeği fiziksel zorbalık (*r*=,393; *p*=,000), sözel zorbalık (*r*=,390; *p*=,000), eğlence amaçlı zorbalık (*r*=,365; *p*=,000), duygu zorbalığı (*r*=,220; *p*=,000) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları (*r*=,389; *p*=,000) arasındaki ilişkiler pozitif yönde anlamlı bulunmuştur. Kardeş kıskançlığı puanları yükseldikçe akran zorbalığı puanları anlamlı şekilde artmaktadır.

Bu sonuçların ardından Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla basit standart regresyon analizlerine geçilmiştir:

Tablo 4.3: Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) ile Akran Zorbalığı Puanları (AZÖ) için Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Akran Zorbalığı Ölçeği Puanları (Bağımlı Değ.)	Bağımsız Değişken	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Fiziksel Zorbalık	Kardeş Kıskançlığı	88,193	,000	,393	,154	,389	9,391	,000
Sözel Zorbalık		86,742	,000	,390	,152	,358	9,314	,000
Eğlence Amaçlı Zorbalık		74,441	,000	,365	,134	,349	8,628	,000
Duygu Zorbalığı		24,553	,000	,220	,048	,200	4,955	,000
Zorbalık Toplam		86,120	,000	,389	,151	,324	9,280	,000

Öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının Akran Zorbalığı Ölçeği alt boyutlarını ve toplam puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla basit standart regresyon analizi uygulanmıştır. Analizler neticesinde tüm zorbalık puanları için regresyon modelleri uygun bulunmuştur ($F_{min}=24,553$; $p<,001$ – $F_{max}=88,193$; $p<,001$). İşlemlerin ardından Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının AZÖ fiziksel zorbalık ($R^2=,154$; $p<,001$); sözel zorbalık ($R^2=,152$; $p<,001$); eğlence amaçlı zorbalık ($R^2=,134$; $p<,001$) ve duygu zorbalığı alt boyutları ($R^2=,048$; $p<,001$) ve zorbalık toplam puanını ($R^2=,151$; $p<,001$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır. Analiz sonuçları öğrencilerin kardeş kıskançlığı ölçeğinden aldıkları puanların fiziksel zorbalık alt boyutu puanı varyansının %15,4'ünü; sözel zorbalık alt boyutu puanı varyansının %15,2'sini; eğlence amaçlı zorbalık alt boyutu puanı varyansının %13,4'ünü; duygu zorbalığı alt boyutu puanı varyansının %4,8'ini; zorbalık toplam puanının %15,1'ini istatistiksel olarak anlamlı şekilde açıkladığını göstermektedir. Öğrencilerin kardeş kıskançlığı ölçeğinden puanları 1 birim arttığında fiziksel zorbalık alt boyutu puanı ,389 birim; sözel zorbalık alt boyutu puanı ,358 birim; eğlence amaçlı zorbalık alt boyutu puanı ,349 birim; duygu zorbalığı alt boyutu puanı ,200 birim; zorbalık toplam puanı ,324 birim artmaktadır. Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) puanlarının bağımsız değişken olarak analize alındığı Regresyon modellerinden elde edilen bu değerler kullanılarak regresyon denklemleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

Tablo 4.4: Regresyon Denklemleri Tablosu

Akran Zorbalığı Ölçeği Puanları (Bağımlı Değ.)	Regresyon Denklemi
Fiziksel Zorbalık (FZ)	$\widehat{FZ} = ,979 + ,389 * KKÖ$
Sözel Zorbalık (SZ)	$\widehat{SZ} = 1,130 + ,358 * KKÖ$
Eğlence Amaçlı Zorbalık (EAZ)	$\widehat{EAZ} = ,932 + ,349 * KKÖ$
Duygu Zorbalığı (DZ)	$\widehat{DZ} = 2,070 + ,200 * KKÖ$
Zorbalık Toplam (ZTOP)	$\widehat{ZTOP} = 1,278 + ,326 * KKÖ$

Tablo 4.5: Yaş Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
11 Yaş	36	1,63	,644
12 Yaş	142	1,69	,676
13 Yaş	187	1,74	,756
14 Yaş	120	1,66	,847
<i>F</i>			,479
<i>p</i>			,697
<i>Post Hoc</i> <i>(Scheffe)</i>			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının yaş grupları değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA kullanılmıştır. Analizlere bakıldığında ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir ($F=,479$; $p=,697$).

Tablo 4.6: Sınıf Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
6. Sınıf	147	1,66	,674
7. Sınıf	88	1,71	,718
8. Sınıf	250	1,71	,802
<i>F</i>			,232
<i>p</i>			,793
<i>Post Hoc</i> <i>(Scheffe)</i>			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA kullanılmıştır. Analizler ortalamalar arasında anlamlı farklılıkların olmadığını göstermiştir ($F=,232$; $p=,793$).

Tablo 4.7: Cinsiyet Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
Kız	224	1,70	,719
Erkek	261	1,70	,775
t			,045
p			,964

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıklar anlamlı görülmemiştir ($t=,045$; $p=,964$).

Tablo 4.8: Okul Türü Grupları ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
Devlet	406	1,70	,772
Özel	79	1,69	,621
t			,076
p			,939

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının okul türü değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna bakıldığında ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t=,076$; $p=,930$).

Tablo 4.9: Kardeş Sayısı ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
2 ve Altı	270	1,69	,772
3 Kardeş	149	1,68	,754
4 ve Üstü	66	1,74	,644
F			,138
p			,871
Post Hoc (Scheffe)			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının kardeş sayısı değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA kullanılmıştır. Bu analiz ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığını ortaya koymuştur ($F=,138$; $p=,871$).

Tablo 4.10: Kardeş (Doğum) Sırası ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
İlk Çocuk	203	1,72	,766
2.Kardeş	189	1,69	,764
3. Kardeş	62	1,61	,682
4. ve üstü	31	1,80	,687
F			,516
p			,671
Post Hoc (Scheffe)			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının kardeş (doğum) sırası değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA kullanılmıştır. Analize göre ortalamalar arasındaki farklılıklar anlamlı değildir ($F=,516$; $p=,671$).

Tablo 4.11: Anne-Baba Birlikteliği ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
Birlikte	451	1,70	,738
Birlikte Değil	34	1,61	,892
t			,707
p			,480

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının anne-baba birlikteliği değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz sonucu ortalamalar arasındaki farklılıklar anlamlı olmadığını göstermektedir ($t=,707$; $p=,480$).

Tablo 4.12: Annenin Öz Olup Olmaması ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		SO	ST
Öz	476	243,14	115732,50
Öz Değil	9	235,83	2122,50
Z			-,155
p			,877

Tablo 4.12’de görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının anne özlük durumu değişkeni ile karşılaştırılması için Mann Whitney-U analizi

uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmamıştır ($Z=-,155$; $p=,877$).

Tablo 4.13: Babanın Öz Olup Olmaması ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		SO	ST
Öz	476	243,34	115828,50
Öz Değil	9	225,17	2026,50
Z			-,386
p			,699

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının babanın özlük değişkeni ile karşılaştırılması için Mann Whitney-U analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmamıştır ($Z=-,386$; $p=,699$).

Tablo 4.14: Annenin Eğitim Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
İlkokul ve Altı	113	1,73	,842
Ortaokul	98	1,70	,776
Lise	160	1,70	,685
Üniversite	79	1,64	,670
Lisansüstü	35	1,70	,836
F			,152
p			,962
Post Hoc (Scheffe)			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının annenin eğitim durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F=,152$; $p=,962$).

Tablo 4.15: Babanın Eğitim Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
İlkokul ve Altı	74	1,86	,861
Ortaokul	102	1,65	,700
Lise	150	1,75	,807
Üniversite	106	1,59	,631
Lisansüstü	53	1,62	,688
<i>F</i>			1,943
<i>p</i>			,102
<i>Post Hoc</i> (<i>Scheffe</i>)			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının babanın eğitim durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F=1,943$; $p=,102$).

Tablo 4.16: Algılanan Gelir Durumu ile Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (KKÖ)	
		\bar{x}	SS
Alt	37	1,82	,887
Orta	379	1,69	,756
Yüksek	69	1,68	,625
<i>F</i>			,589
<i>p</i>			,555
<i>Post Hoc</i> (<i>Scheffe</i>)			-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Kardeş Kıskançlığı Ölçeği puanlarının algılanan gelir durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F=,589$; $p=,555$).

Tablo 4.17: Yaş Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
11 Yaş	36	1,63	,678	1,62	,643	1,49	,664	2,48	,655	1,80	,583
12 Yaş	142	1,56	,687	1,63	,661	1,43	,666	2,30	,671	1,73	,587
13 Yaş	187	1,66	,766	1,82	,716	1,56	,764	2,50	,674	1,89	,651
14 Yaş	120	1,71	,784	1,76	,673	1,59	,707	2,37	,693	1,86	,629
F		1,050		2,470		1,300		2,469		1,812	
p		,370		,061		,274		,061		,144	
Post Hoc (Scheffe)		-		-		-		-		-	

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının yaş grupları değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=1,050$; $p=,370$), sözel zorbalık ($F=2,470$; $p=,061$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=1,300$; $p=,274$), duygu zorbalığı ($F=2,469$; $p=,061$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=1,812$; $p=,144$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.18: Sınıf Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
6.Sınıf	147	1,54	,640	1,59	,643	1,42	,651	2,32	,710	1,72	,571
7.Sınıf	88	1,58	,689	1,70	,673	1,45	,650	2,37	,586	1,78	,565
8.Sınıf	250	1,72	,806	1,84	,705	1,61	,764	2,48	,688	1,91	,662
F		3,338		5,906		3,961		2,614		4,914	
p		,036*		,003**		,020*		,074		,008**	
Post Hoc (Scheffe)		1<3		1<3		1<3		-		1<3	

* $p<,05$; ** $p<,01$

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre ortalamalar arasındaki farklılıklar duygu zorbalığı ($F=2,614$; $p=,074$) alt boyutu için anlamlı bulunmazken fiziksel zorbalık ($F=3,338$; $p=,036$), sözel zorbalık ($F=5,906$; $p=,061$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=3,961$; $p=,020$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=4,914$; $p=,008$) için anlamlı bulunmuştur. Tamamlayıcı analiz olarak yapılan Scheffe testi sonucunda fiziksel, sözel, eğlence amaçlı zorbalık

ve zorbalık toplam puanı için 8. sınıf öğrencilerinin ortalaması 6. sınıf öğrencilerinin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.19: Cinsiyet Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
Kız	224	1,53	,683	1,71	,644	1,45	,641	2,50	,623	1,80	,571
Erkek	261	1,74	,777	1,76	,724	1,59	,770	2,33	,717	1,86	,666
t		-3,129		-,915		-2,180		2,740		-1,056	
p		,002*		,361		,030*		,006**		,292	

*p<,05; **p<,01

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar sözel zorbalık ($t=-,915$; $p=,361$) ve zorbalık toplam puanları ($t=-1,056$; $p=,292$) için anlamlı bulunmazken fiziksel zorbalık ($t=-3,129$; $p=,002$), eğlence amaçlı zorbalık ($t=-2,180$; $p=,030$) alt boyutlarında erkeklerin ortalaması kızlardan; duygu zorbalığı ($t=2,740$; $p=,006$) alt boyutu içinse kızların ortalaması erkeklerden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.20: Okul Türü Grupları ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
Devlet	406	1,62	,763	1,72	,697	1,52	,736	2,41	,676	1,82	,638
Özel	79	1,75	,618	1,81	,639	1,55	,605	2,40	,704	1,88	,547
t		-1,395		-1,074		-,350		,146		-,770	
p		,164		,283		,727		,884		,441	

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının okul türü değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz sonucu incelendiğinde ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($t=-1,395$; $p=,164$), sözel zorbalık ($t=-1,074$; $p=,283$), eğlence amaçlı zorbalık ($t=-,350$; $p=,727$), duygu zorbalığı ($t=,146$; $p=,884$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($t=-,770$; $p=,441$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.21: Kardeş Sayısı ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
2 ve altı	270	1,63	,738	1,76	,697	1,52	,722	2,43	,669	1,84	,625
3 kardeş	149	1,64	,737	1,70	,680	1,54	,724	2,36	,699	1,81	,626
4 ve üstü	66	1,68	,779	1,73	,673	1,53	,684	2,42	,684	1,84	,624
F			,138		,391		,042		,546		,106
p			,871		,676		,959		,580		,899
Post Hoc (Scheffe)			-		-		-		-		-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının kardeş sayısı değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=,138$; $p=,871$), sözel zorbalık ($F=,391$; $p=,676$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=,042$; $p=,959$), duygu zorbalığı ($F=,546$; $p=,580$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=,106$; $p=,899$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.22: Kardeş (Doğum) Sırası ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
İlk Çocuk	203	1,65	,774	1,72	,712	1,51	,753	2,38	,709	1,81	,655
2.Kardeş	189	1,61	,665	1,75	,655	1,53	,651	2,41	,637	1,83	,564
3.Kardeş	62	1,54	,699	1,66	,641	1,48	,710	2,41	,669	1,77	,611
4. ve üstü	31	1,93	,984	1,92	,802	1,71	,854	2,61	,753	2,04	,764
F			2,084		1,096		,793		1,041		1,409
p			,101		,350		,498		,374		,239
Post Hoc (Scheffe)			-		-		-		-		-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının kardeş (doğum) sırası değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=2,084$; $p=,101$), sözel zorbalık ($F=1,096$; $p=,350$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=,793$; $p=,498$), duygu zorbalığı ($F=1,041$; $p=,374$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=1,409$; $p=,239$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.23: Anne-Baba Birlikteliği ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
Birlikte	451	1,65	,755	1,75	,699	1,54	,730	2,41	,690	1,84	,636
Birlikte Değil	34	1,44	,514	1,57	,485	1,37	,472	2,38	,533	1,69	,429
t		1,621		1,482		1,296		,214		1,320	
p		,106		,139		,196		,830		,188	

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının anne-baba birlikteliği değişkeni ile karşılaştırılması için ilişkisiz gruplarda t testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($t=1,621$; $p=,106$), sözel zorbalık ($t=1,482$; $p=,139$), eğlence amaçlı zorbalık ($t=1,296$; $p=,196$), duygu zorbalığı ($t=,214$; $p=,830$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($t=1,320$; $p=,188$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.24: Annenin Öz Olup Olmaması ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Grup	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		SO	ST	SO	ST	SO	ST	SO	ST	SO	ST
Öz	476	242,52	115438,5	243,48	115896,0	242,45	115407,5	243,76	116029,0	243,22	115770,5
Üvey	9	268,50	2416,50	217,67	1959,00	271,94	2447,50	202,89	1826,00	231,61	2084,50
Z		-,552		-,548		-,631		-,868		-,246	
p		,581		,584		,528		,386		,806	

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının annenin öz olup olmaması değişkeni ile karşılaştırılması için Mann Whitney-U analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($Z=-,5452$; $p=,581$), sözel zorbalık ($Z=-,548$; $p=,584$), eğlence amaçlı zorbalık ($Z=-,631$; $p=,528$), duygu zorbalığı ($Z=-,868$; $p=,386$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($Z=-,246$; $p=,806$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.25: Babanın Öz Olup Olmaması ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Grup	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		SO	ST	SO	ST	SO	ST	SO	ST	SO	ST
Öz	476	242,71	115530,5	243,96	116123,0	242,71	115532,0	243,16	115745,0	243,45	115880,5
Üvey	9	258,28	2324,50	192,44	1732,00	258,11	2323,00	234,44	2110,00	219,39	1974,50
Z		-,331		-1,093		-,329		-,185		-,510	
p		,741		,274		,742		,853		,610	

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının babanın öz olup olmaması değişkeni ile karşılaştırılması için Mann Whitney-U analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($Z=-,331$; $p=,741$), sözel zorbalık ($Z=-1,093$; $p=,274$), eğlence amaçlı zorbalık ($Z=-,329$; $p=,742$), duygu zorbalığı ($Z=-,185$; $p=,853$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($Z=-,510$; $p=,610$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.26: Annenin Eğitim Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
İlkokul ve Altı	113	1,63	,805	1,70	,711	1,53	,775	2,38	,706	1,81	,669
Ortaokul	98	1,49	,473	1,63	,515	1,45	,533	2,27	,645	1,71	,443
Lise	160	1,72	,817	1,85	,754	1,60	,798	2,52	,678	1,92	,684
Üniversite	79	1,67	,739	1,72	,673	1,44	,626	2,40	,697	1,81	,596
Lisansüstü	35	1,67	,775	1,72	,723	1,56	,755	2,41	,611	1,84	,650
F			1,421		1,736		1,033		2,113		1,805
p			,226		,141		,389		,078		,127
Post Hoc (Scheffe)			-		-		-		-		-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının annenin eğitim durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=1,421$; $p=,226$), sözel zorbalık ($F=1,736$; $p=,141$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=1,033$; $p=,389$), duygu zorbalığı ($F=2,113$; $p=,078$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=1,805$; $p=,127$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.27: Babanın Eğitim Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
İÖ ve Altı	74	1,71	,898	1,83	,803	1,62	,874	2,56	,679	1,93	,748
Ortaokul	102	1,59	,739	1,70	,687	1,53	,759	2,36	,723	1,80	,632
Lise	150	1,64	,707	1,72	,638	1,51	,660	2,36	,659	1,81	,589
Üniversite	106	1,62	,759	1,73	,728	1,51	,740	2,45	,687	1,83	,649
Lisansüstü	53	1,68	,564	1,74	,571	1,45	,454	2,33	,624	1,80	,447
F			,340		,414		,480		1,471		,600
p			,851		,799		,750		,210		,663
Post Hoc (Scheffe)			-		-		-		-		-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının babanın eğitim durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz neticesinde ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=,340$; $p=,851$), sözel zorbalık ($F=,414$; $p=,799$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=,480$; $p=,750$), duygu zorbalığı ($F=1,471$; $p=,210$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=,600$; $p=,663$) için anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.28: Algılanan Gelir Durumu ile Akran Zorbalığı Ölçeği (AZÖ) Puanları için Karşılaştırma Sonuçları (n=485)

Gruplar	n	FZ		SZ		EAZ		DZ		ZTOP	
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
Alt	37	1,70	,949	1,74	,858	1,59	,986	2,36	,792	1,85	,835
Orta	379	1,62	,724	1,74	,675	1,51	,685	2,42	,661	1,82	,601
Yüksek	69	1,69	,721	1,75	,666	1,57	,720	2,40	,726	1,85	,625
F			,373		,024		,375		,107		,103
p			,689		,977		,688		,898		,903
Post Hoc (Scheffe)			-		-		-		-		-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeği puanlarının algılanan gelir durumu değişkeni ile karşılaştırılması için ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre ortalamalar arasındaki farklılıklar fiziksel zorbalık ($F=,373$; $p=,689$), sözel zorbalık ($F=,024$; $p=,977$), eğlence amaçlı zorbalık ($F=,375$; $p=,688$), duygu zorbalığı ($F=,107$; $p=,898$) alt boyutları ve zorbalık toplam puanları ($F=,103$; $p=,903$) için anlamlı bulunmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm araştırmaya ilişkin sonuç, tartışma ve önerilerden oluşmaktadır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

5.1.1. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığı ile Akran Zorbalığına İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı ile akran zorbalığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kardeş kıskançlığı puanları yükseldikçe akran zorbalığı puanları anlamlı şekilde artmaktadır. Yani kardeş kıskançlığı puanları akran zorbalığı puanlarını anlamlı şekilde yordamaktadır.

Çocuklar aile ortamında kabul görüldüğünü, sevildiğini ve değer verildiğini hissetmek isterler. Kardeşler arasındaki ilişkide ebeveynlerin rolü büyüktür. Kardeşleri ile eşit olmadığını, daha az sevildiğini veya tutarsız davranışların var olduğunu gören çocuklar rekabet ve kıskançlık duygusu yaşarlar. Zamanla olumsuz benlik algısı geliştirirler. Bunun sonucu olarak, bu çocuklar aile ortamı dışında akranları ile dengeli ilişkiler kuramaz, uyumsuzluk ve davranış sorunları yaşarlar (Hortaçsu, 2003). Kardeş ilişkileri, bireylerin içinde geliştikleri sosyal ve duygusal bağlamı etkilemektedir. Kardeş etkileşimleri yoluyla kazanılan psikososyal beceriler, yaşam boyunca çok çeşitli diğer sosyal ilişkilerde de kullanılmaktadır (Brody, 1998: 13).

Çocukluk döneminde yaşanan olumlu kardeş ilişkilerinin ergenlerde benlik saygısını arttırmada yardımcı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca olumlu kardeş ilişkileri geliştiren ergenlerin aynı şekilde arkadaşları ile olan ilişkilerinde de olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir (Yeh ve Lempers, 2004). Araştırmamızın sonucuna göre kardeşine karşı kıskançlık duygusu yaşayan öğrencilerin zorbalık davranışı sergiledikleri ortaya konmuştur.

5.1.2. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Yaş Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı seviyeleri ile yaş değişkeni arasındaki ilişkide anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır. Buna benzer olarak Yiğen (2005)'in 3-6 yaş grubu çocuklarla yaptığı araştırmasında kardeş kıskançlığının yaşa göre bir değişkenlik göstermediği belirtilmiştir. Ancak Şipal, Yeğengil ve Toka (2012)'nin araştırmasında araştırma bulgularına karşıt olarak yaş farkı ile kardeş kıskançlığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu rapor edilmiştir. Bu durumun örneklemin okul öncesi öğrencilerinden ve ikiz kardeşler ve arasında yaş farkı olan kardeşlerin kıyaslanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.1.3. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Sınıf Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Literatür incelendiğinde bu değişken ile kardeş kıskançlığını inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır.

5.1.4. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Okul Türü Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı okul türüne göre anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Araştırma bulgularını destekler şekilde Kurt (2017) da yaptığı çalışmada kardeş kıskançlığının okul türü ile ilişkisi olmadığını saptamıştır.

5.1.5. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Erginoğlu (2015) ve Dağcıoğlu (2018) ile Otrar ve Ökte (2014)'nin yapmış oldukları çalışmalar araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Volling, McElwain ve Miller (2002) tarafından anasınıfına giden ve onlardan daha küçük 16 aylık olan kardeşleri arasında yapılan araştırmanın sonucunda cinsiyet faktörünün kardeş kıskançlığını yordamadığı ortaya konmuştur. Şipal, Yeğengil ve Toka

(2012)'nin araştırmasında kardeş kıskançlığının cinsiyet değişkeni ile ilişkisi incelenirken mevcut araştırmadan farklı olarak araştırmaya ikiz kardeşler de dâhil edilmiş. Araştırmanın sonucunda cinsiyetin kardeş kıskançlığına etki etmediği bildirilmiştir. Bunlar da mevcut çalışma bulguları ile örtüşmektedir.

5.1.6. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı kardeş sayısına göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Kurt (2017)'un yapmış olduğu araştırma sonucu araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Araştırma bulgularıyla çelişkili olarak Yiğen (2005) yapmış olduğu araştırmada kardeş sayısı az olan çocukların kardeş kıskançlık düzeylerinin fazla olduğunu savunmuştur. Buna örneklemin ana sınıfı öğrencilerinden oluşmasının neden olabileceği düşünölmektedir.

5.1.7. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı öğrencilerin doğum sırasına göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Yiğen (2005) çalışmasında doğum sırasının araştırmasına katılan öğrencilerin kıskançlık düzeyleri arasında bir ilişki olmadığını belirlemiştir. Aynı şekilde Thompson (2006) doğum sırası ile kardeş kıskançlığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Bunlar araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ancak literatürde bazı araştırmalarda ortanca çocukların daha kıskanç olma eğiliminde olduğu görölmektedir. Mevcut araştırmaya katılan öğrencilerin (62'sinin) yetetince ortanca çocuktan oluşmamasının ve çoğunluğun birinci çocuk olmasının böyle bir sonuç doğurduğu düşünölmektedir.

5.1.8. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Anne-Babanın Öz ve Hayatta Olma Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı anne-babanın hayatta olup olmadığına, öz olup olmadığına ve birlikte olup olmadıklarına göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Kurt (2017) 733 ortaokul öğrencisi ile yaptığı çalışmasında da kardeş kıskançlığı ile ebeveynlerin hayatta olma, özlük ve birlikte olma durumları

arasında bir ilişki olmadığını saptamıştır. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

5.1.9. Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Kıskançlığının Anne-Babanın Eğitim ve Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı anne-babanın eğitim durumlarına ve ailenin gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Literatür incelendiğinde kardeş kıskançlığı ile bu değişkenlerin çalışıldığı başka araştırmalara rastlanılmamıştır. Kardeş kıskançlığı üzerinde çok fazla araştırmanın olmaması buna sebep olarak düşünülebilir. İleri araştırmalar için bu değişkenin de göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

5.1.10. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Sınıf Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmada ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığının sınıf değişkeni arasında duygu zorbalığı alt boyutu için anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutlarıyla arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel, sözel, eğlence amaçlı zorbalık ve zorbalık toplam puanı için 8. sınıf öğrencilerinin ortalaması 6. sınıf öğrencilerinin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde benzer bulgulara rastlanmıştır. Olweus (1993) sınıf değişkeni ile zorbalık arasında doğru orantı olduğunu söylemiştir. Ona göre sınıf düzeyi arttıkça zorbalık düzeylerinde de artış gözlemlenmektedir. Aynı şekilde Açıkgöz (2017) 640 ortaokulda öğrenim gören öğrenci ile yapmış olduğu çalışmasında sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerin zorbalık düzeylerinin de arttığını belirtmiştir. Coşkun (2018) yapmış olduğu çalışmasında sınıf düzeyi arttıkça öğrenciler arasında uygulanan fiziksel zorbalık oranının da arttığını ortaya koymuştur. Ayas ve Pişkin (2011)'e göre cinsel zorbalığa 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Gökkaya ve Sütcü (2020) 8. Sınıf öğrencilerinin diğer ortaokul öğrencilerine kıyasla daha fazla zorbalık yaptıklarını bildirmiştir.

5.1.11. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Yaş Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı saptanmamıştır. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyici çalışmalara rastlanmıştır (Öztuna, 2018; Satan, 2006). Boulton ve Underwood (1992)'un %48'si kız ve %52'si erkek toplam 296 ortaokul öğrencisi ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre mevcut bulgulara paralel olarak zorbalık ile yaş değişkinin istatistiksel olarak bir ilişki içerisinde olmadığı tespit edilmiştir. Ancak araştırma bulgularından farklı olarak Atalay (2010) yaş ile akran zorbalığı arasında kullanılan ölçeğin açık saldırı ve alay etme alt boyutları arasında bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Araştırmadan farklı sonuçlar elde edilmesine ölçme araçlarının farklı olmasının sebep olabileceği düşünülmektedir.

5.1.12. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmada ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığının cinsiyet değişkeni arasında sözel zorbalık alt boyutu için anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel zorbalık ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutlarında erkeklerin ortalaması kızlardan; duygu zorbalığı alt boyutu içinse kızların ortalaması erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Lee (2009)'nin 5. sınıftaki 338 öğrenciyle yaptığı araştırmasında erkek öğrenciler arasında fiziksel zorbalığın; kız öğrenciler arasında ise ilişkisel zorbalığın daha sık görüldüğü belirtilmiştir. Öztuna (2018)'nin 9. ve 10. sınıfa giden toplam 350 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmasının sonucuna göre erkek öğrencilerin daha çok zorbalığa karıştıkları ve yine erkek öğrencilerin kişisel eşyalara saldırı zorbalık davranışını kızlara göre daha fazla yaptıkları ortaya konmuştur.

Araştırma bulgularına paralel olarak Atalay (2010) erkek öğrencilerin açık saldırı ve korkutma sindirme alt boyutlarında kız öğrencilerden daha çok zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmiştir. Alan yazında erkek öğrencilerin zorbalık düzeylerinin kız öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha fazla olduğunu bildiren araştırmalar mevcuttur (Açıkgöz, 2017; Açıl, 2015; Ayas ve Pişkin, 2011; Erk, 2019; Boulton ve Underwood, 1992; Demir, 2012; Genç, 2007; Keskin, 2010; Kepenekçi ve Çınkır, 2003; Satan, 2006; Yurtal ve Cenkseven, 2007).

Akduman (2010) araştırmasında araştırma bulgularına benzer olarak erkek öğrencilerin fiziksel zorbalıkta kızlardan; kız öğrencilerin ise alay etme zorbalık davranışını erkeklerden anlamlı bir şekilde daha çok uyguladıklarını tespit etmiştir. Baldry ve Farrington (1999)'un 238 ortaokul öğrencisi ile yaptığı araştırmanın sonucunda erkek talebelerin kızlardan daha fazla doğrudan zorbalık türüne maruz kaldığını bildirirken, kız talebelerin erkeklerden daha çok dolaylı zorbalık türüne maruz kaldıklarını aktarmaktadır. Bir başka araştırmaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha yüksek oranda zorba-kurban statüsündedirler (Gökkaya ve Sütücü, 2020). Özetle literatür incelendiğinde zorbalık ve uygulanan ölçeklerin alt boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıkların varlığı saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde görülmektedir ki erkek çocukları ve kız çocukları arasında içe dönük ve dışa dönük davranışlar sergilenmesi bakımından anlamlı bir fark görülmektedir (Wicks-Nelson ve Israel, 2015). Erkek çocuklarının literatürde dışa dönük davranış olarak geçen hareket odaklı vurma, kırma, öfkesini gösteren davranışları kız çocuklarına göre daha çok sergilediği görülmektedir. Diğer taraftan kız çocuklarının içe dönük davranışlar olarak geçen strateji kurmaya yönelik davranışları dedikodu yapma, gerçekleri çarpıtma ya da durgunluk, sessizlik şeklinde davranışları erkek çocuklarına oranla daha çok sergilediği görülmektedir (Kauffman, 1997). Kız çocukları ve erkek çocuklarının davranışlarındaki bu farklılığı ele alırken toplumsal olarak öğretilen toplumsal cinsiyet rollerini ve kültür aracılığı ile devam ettirilen davranış kalıplarını ayrıca hesaba katmak gerekir (Avcı, 2020). Bu bağlamda hangi duyguların ve davranışların toplum içinde çocuklara daha uygun olarak öğretildiği önemli bir nokta olarak görülmektedir. Toplumda duygular toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrışma içinde sunulmakta ve çocuklara öğretilmektedir. Dışavurumcu davranışlar ve özellikle öfke duygusu erkeklere atfedilirken içedönük, sessizliği, ağırbaşlılığı içeren davranışlar ve dingin duygular kadınlara atfedilmiş durumdadır (Ahmed, 2015). Çocukların yaşantılarında verdikleri tepkiler sosyal olarak içinde buldukları toplumun toplumsal cinsiyet normları yoluyla öğrenmelerinin bir sonucu olarak okunmalıdır.

5.1.13. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Okul Türü Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile okul türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Satan (2006) da okul türü ile akran zorbalığına etki etmediğini göstermiştir. Ancak alan yazın incelendiğinde bulgulara karşıt olarak bazı araştırmacıların okul türünün akran zorbalığına etki ettiğini rapor ettiği görülmüştür. Ayas ve Pişkin (2011) lise öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada en fazla zorbalık yapan grubun özel okula devam eden öğrencilerden; en az zorbalık yapan grubun ise Anadolu Lisesine devam eden öğrencilerden oluştuğunu bildirmiştir. Keskin (2010)'in çalışmasının sonucuna göre özel okulda öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı eğilimleri devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde fazladır. Yazıcı (2018) araştırmasında hem ortaokul hem lise öğrencilerini kıyaslamıştır. Bunun sonucuna göre mesleki ve teknik Anadolu Lisesine giden öğrencilerin araştırmaya katılan diğer öğrencilerden daha fazla zorba oldukları görülmüştür. Bulguların farklı olmasının örneklem ve ölçüm araçlarının farklı olmasının, mevcut araştırmaya sadece özel ve devlet okuluna devam eden öğrencilerin katılmış olmasının sebep olduğu düşünülmektedir. Bir diğer önemli unsur ise okul türlerinin lise düzeyinde farklılaşmasıdır. Ortaokul düzeyindeki okullar daha çok karma yapıdadır. Yapılan araştırmalarda genellikle endüstri meslek, Anadolu, sağlık meslek, mesleki teknik, güzel sanatlar, fen lisesi gibi eğitim içeriği bakımından birbirinden ayrılan liselere devam eden öğrencilerin zorbalık davranışlarındaki farklılıklar ortaya konmuştur.

5.1.14. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenleri arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Buna benzer şekilde Keskin (2010) 6. ve 7. sınıftan oluşan toplam 200 öğrenciyle gerçekleştirdiği araştırmasında zorbalık davranışını sergileme ile kardeş sayısı arasında bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur. Coşkun (2018) da araştırma bulgularına paralel olarak kardeş sayısının akran zorbalığı yordamadığını ortaya koymuştur.

5.1.15. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Öz Olma Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile ebeveynlerin öz oluşu arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Literatür incelendiğinde bu değişken ile akran zorbalığını inceleyen pek az araştırmaya rastlanmamıştır. Mevcut araştırmada da anne-babası üvey olan sadece 9 öğrencinin araştırmaya katılmış olmasının sağlıklı bir sonuca ulaşılmasına neden olduğu düşünülmektedir.

5.1.16. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Eğitim Durumları Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile anne-babanın eğitim durumları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Özman (2018)'in ortaokul öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmanın sonucuna göre ebeveynlerin eğitim durumları ile akran zorbalığı arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Benzer şekilde Açıköz (2017) de çalışmasında ne annenin ne de babanın eğitim durumlarının zorbalıkla ilişkisi olmadığını ortaya koymuştur.

5.1.17. Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığının Anne-Babanın Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı düzeyleri ile ailenin gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Kapıcı (2004) 206 4. ve 5. sınıftan oluşan öğrenci grubuyla yapmış olduğu araştırma sonucuna göre sosyo ekonomik düzey ile akran zorbalığı arasında belirgin bir farklılık görülmediğini bildirmiştir. Benzer şekilde literatürde öğrencilerin ailelerinin algılanan gelir seviyeleri ile zorbalık yapma eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını bildiren araştırmalara rastlanmıştır (Coşkun, 2018; Erk, 2019; Satan, 2006). Yine araştırma bulgularına paralel olarak Atalay (2010) sosyoekonomik düzeyin akran zorbalığı ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır. Araştırma bulgularına karşıt olarak Yazıcı (2018) aile gelirini düşük olarak belirten öğrencilerin aile gelirini yüksek olarak belirten öğrencilerden daha fazla kurban olma eğilimi içinde olduklarını belirtmiştir.

Araştırmadan özetle şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı ile akran zorbalığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kardeş kıskançlığı puanları akran zorbalığı puanlarını anlamlı şekilde yordamaktadır.
2. Ortaokul öğrencilerinin kardeş kıskançlığı cinsiyete, sınıfa, kardeş sayısına, kaçınıcı kardeş oluşuna, anne-babanın öz oluşuna, ailelerin ekonomik ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
3. Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimleri kardeş sayısına, kaçınıcı kardeş oluşuna, anne-babanın öz oluşuna, ailelerin ekonomik ve eğitim düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
4. Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığının sınıf değişkeni ile arasında duygu zorbalığı alt boyutu için anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutlarıyla arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.
5. Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığının cinsiyet değişkeni ile arasında sözel zorbalık alt boyutu için anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel zorbalık ve eğlence amaçlı zorbalık alt boyutlarında erkeklerin ortalaması kızlardan; duygu zorbalığı alt boyutu içinse kızların ortalaması erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- 1- Araştırma sadece İstanbul ili Üsküdar ilçesi ile sınırlıdır. Verilerin genellenebilmesi için farklı illerdeki ortaokul öğrencilerinin de örnekleme dâhil edilmesinin daha sağlıklı sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir.
- 2- Literatür incelendiğinde kardeş kıskançlığı ile ilgili çok fazla araştırmanın yapılmadığı saptanmıştır. Gelecek çalışmalarda üzerinde daha fazla çalışma yapılması önerilmektedir.

5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- 1- Akran zorbalığı okullarda önlenmesi gereken bir sorundur ve bunun için önleyici programların ve politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- 2- Kardeş kıskançlığının akran zorbalığına neden olması sebebiyle okul-aile işbirliğini destekleyici programların yürütülmesi önerilmektedir.
- 3- Akran zorbalığı farkındalığını arttırmak adına öğrencilere, öğretmenlere, okul çalışanlarına ve ailelere yönelik seminerler düzenlenebilir.
- 4- Kardeş kıskançlığını önlemek adına okullarda etkin ebeveynlik programlarının yürütülmesi önerilmektedir.
- 5- Akran zorbalığına maruz kalan öğrencileri korumak adına okullarda rehberlik servisi işbirliği ile etkinlikler planlanabilir.
- 6-Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha zorba olma eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda erkek öğrencilere yönelik akran zorbalığını önleyici özel programlar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, T. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula karşı tutum: kartepe ilçesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Açıl, S. (2015). *Ortaöğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı: sosyo-ekonomik açıdan farklı iki bölgede bulunan ortaöğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin karşılaştığı akran zorbalığının karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Adams, B. N. (1972). Birth Order: A Critical Review. *Sociometry*, 35(3): 411-439.
- Adler, A. (2001) . *İnsanı Tanıma Sanatı* (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- (2018a). *İnsan Doğası* (A. Özüpek, Çev.). Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- (2018b). *Sorunlu Okul Çocuğu* (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. & Brett, C. (2009). *Understanding Life*. Oneworld Oxford: England.
- Ahmed, S. (2015). *Duyguların Kültürel Politikası*. Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Akduman, G. G. (2010). 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı Ve Kendi Çözüm Önerileri. *Kurumsal Eğitimbilim*, 3(2): 13-26.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, S. (2018). *Ergenlerin sanal zorbalık ve kendini açma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atalay, A. (2010). *Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Aune, K. S. & Comstock, J. (1991). Experience And Expression Of Jealousy: Comparison Between Friends And Romantics. *Psychological Reports*, 69(1): 315-319.

- Avcı, H. Ö. (2020). *Toplumsal Cinsiyet*. Nobel Akademi: Ankara.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi Ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2): 550-568.
- Baldry, A. C. (2003). Bullying In Schools And Exposure To Domestic Violence. *Child Abuse & Neglect*, 27(7): 713-732.
- Baldry, A. C. ve Farrington, D. P. (1999). Brief Report: Types Of Bullying Among Italian School Children. *Journal Of Adolescence*, 22(3): 423-426.
- (2000). Bullies And Delinquents: Personal Characteristics And Parental Styles. *Journal Of Community & Applied Social Psychology*, 10(1): 17-31.
- Beane, A. L. (2009). *Bullying Prevention For Schools: A Step-By-Step Guide To Implementing A Successful Anti-Bullying Program*. USA: Jonhn Wiley & Sons.
- Berger, K. S. (2007). Update On Bullying At School: Science Forgotton?. *Developmental Review*, 27: 90-126.
- Besag, V. E. (1989). *Bullies And Victims In School. A Guide To Understanding And Management*. Philadelphia: Open Universtiy Press.
- Bilgiç, E. ve Yurtal, F. (2009). An Investigation Of Bullying According To Classroom Climate. *Journal Of Theory & Practice In Education*, 5(2): 180-194.
- Bhugra, D. (1993). Cross-Cultural Aspects Of Jealousy. *International Review Of Psychiatry*, 5(2-3): 271-280.
- Bolat, S. D., Şahin, R. ve Baloğlu, M. (2011). Aile İçi Şiddet Ve Okul Zorbalığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 147-162.
- Boultan, M. J. & Smith, P. K. (1994). Bully/Victim Problems In Middle-School Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions And Peer Acceptance. *British Journal Of Developmental Psychology*, 12(3), 315-329.
- Boultan, M. J. & Underwood, K. (1992). Bully/Victim Problems Among Middle School Children. *British Journal Of Educational Psychology*, 62(1): 73-87.
- Brody, G. H. (1998). Sibling Relationship Quality: Its Causes And Consequences. *Annual Review Of Psychology*, 49(1): 1-24.

- Bulut, S. (2008). Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2): 23-38.
- Bühler, C. (1961). *Çocuk Ve Gençlik Psikolojisi: Doğuştan Yetişkinliğe Kadar Çocuğun Gelişiminin Ana Çizgileri*.(F. Baymur, Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Byrne, B. J. (1984). Bullies And Victims In A School Setting With Reference To Some Dublin Schools. *The Irish Journal of Psychology*, 15(4): 574-586.
- Clanton, G. (2006). Jealousy and Envy. *Handbook of the Sociology of Emotions*, 410-442.
- Colin, L. & Colin, L. (2008). *Family Inc: How To Manage Parents, Siblings, Spouses, Children And In-Laws In The Family Business*. USA: Career Press.
- Coloroso, B. (2002). The Bully, The Bullied And The Bystander: Breaking The Cycle Of Violence. *Retrieved August 2 (2002): 2011*.
- Colvin, G., vd. (1998). The School Bully: Assessing The Problem, Developing Interventions, And Future Research Directions. *Journal Of Behavioral Education*, 8(3): 293-319.
- Coşkun, A. (2018). *Ortaokula devam eden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Cresswell, W. J. (2017). *Eğitim Araştırmaları*. İstanbul: Edam Yayınları.
- Dağcıoğlu, B. F. (2002). The Effects Of The New Baby On The Older Sibling. *Ankara Medical Journal*, 18(3): 286-299.
- Dake, J. A., Price, J. H. ve Telljohann, S. K. (2003). The Nature And Extent Of Bullying At School. *Journal Of School Health*, 73(5): 173-180.
- Dillon, L. (2013). Functional Aspects Of Jealousy Across The Lifespan. *Human Ethology Bulletin*, 28(2): 13-26.
- Eckstein, D. ve Kaufman, J. A. (2012). The Role Of Birth Order In Personality: An Enduring Intellectual Legacy Of Alfred Adler. *Journal Of Individual Psychology*, 68(1): 60-74.

- Eckstein, D., vd. (2010). A Review Of 200 Birth-Order Studies: Lifestyle Characteristics. *Journal Of Individual Psychology*, 66(4): 408-434.
- Edwards, R., vd. (2006). *Sibling Identity And Relationships: Sisters And Brothers*. New York: Routledge.
- Elliott, M. (2002). *Bullying: A Practical Guide To Coping For School*. Great Britain: Pearson Education.
- (2009). *Dealing With Bullying*. Newyork: Chelsea House.
- Erginoğlu, E. S. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erk, A. B. (2019). *Akran Zorbalığı: Okullarda Akran Zorbalığını Önleme alışmaları Ve Zorbalık Döngüsündeki ocuklar İçin Uygumalar*. İstanbul: Ekinoks.
- Espelage, D. L. ve Swearer, S. M. (2003). Research On School Bullying And Victimization: What Have We Learned And Where Do We Go From Here?. *School Psychology Review*, 32(3): 365-383.
- Espelage, D. L., Swearer, S. M. ve Napolitano, S. A. (2009). *Bullying Prevention And Intervention: Realistic Strategies For Schools*. Newyork: The Guilford Press.
- Fast, J. (2016). *Beyond Bullying: Breaking the Cycle of Shame, Bullying, and Violence*. Oxford University Press.
- Field, E. M. (2007). *Bully Blocking: Six Secrets To Help Children Deal With Teasing And Bullying*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Fried, S. ve Fried, P. (1998). *Bullies & Victims: Helping Your Children Through The Schoolyard Battlefield*. Newyork: M. Evans And Company.
- Furniss, C. (2000). Bullying In school: It Is Not A Crime – Is It? *Education And Law*, 12(1): 9-29.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2004). *ocuk Ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gen, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı*. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Gökkaya, F. ve Sütçü, S. T. (2020). Akran Zorbalığının Ortaokul Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1): 40-54.
- Greene, R. I. & Clark, J. R. (1970). Adler's Theory Of Birth Order. *Psychological Reports*, 26(2): 387-390.
- Griffin, R. S. ve Gross, A. M. (2004). Childhood Bullying Current Empirical Findings And Future Directions For Research. *Aggression And Violent Behavior*, 9(4): 379-400.
- Hart, S. & Carrington, H. (2002). Jealousy in 6-Month-old Infants. *Infancy*, 3(3): 395-402.
- Hart, S. L. & Legerstee, M. (2010). "A Theoretical Model of Development of Jealousy Insight Through Injuiry into Jealousy Protest", *Handbook of Jealousy: Teory, Research And Multidisciplinary Approaches*, Der. Sybil L. Hart, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2010, 387-417.
- Haskaya, S. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Herrera, V. M. ve McCloskey, L. A. (2001). Gender Differences In The Risk For Delinquency Among Youth Exposed To Family Violence. *Child Abuse & Neglect*, 25(8): 1037-1051.
- Hoover, J. H. ve Oliver, R. (1996). *The Bullying Prevention Handbook*. Indiana: National Educational Service.
- Horowitz, J. A., vd. (2004). Teasing And Bullying Experiences Of Middle School Students. *Journal Of The American Psychiatric Nurses Associaton*, 10(4): 165-172.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Hoşgörür, V. ve Orhan, A. (2017). Okulda Zorbalık Ve Şiddetin Nedenleri Ve Önlenmesinin Yönetimi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24): 859-880.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayın.

- Kapcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün Ve Sıklığının Depresyon, Kaygı Ve Benlik Saygısı İle İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1): 1-13.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kauffman, J. M. (1997). *Characteristics Of Emotional And Behavioral Disorders Of Children And Youth*. Merril/Prentice Hall, One Lake Street, Upper Saddle River, NJ 07458.
- Kepenekçi, Y. K. ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34): 236-253.
- Keskin, T. (2010). *İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kevorkian, M. ve D'Antona, R. (2008). *101 Facts About Bullying: What Everyone Should Know*. USA: R&L Education.
- Kingham, M. ve Gordon, H. (2004). Aspects Of Morbid Jealousy. *Advances In Psychiatric Treatment*, 10: 207-215.
- Kolak, A. M. ve Volling, B. L. (2011). Sibling Jealousy In Early Childhood: Longitudinal Links To Sibling Relationship Quality. *Infant and Child Development*, 20(2): 213-226.
- Korkmaz, A. (2016). Siber Zorbalık Davranışları Sergileme Ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2): 620-639.
- Kurt, B. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin anneye bağlanma stilleri ile kardeş kıskançlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lee, E. (2009). The Relationship Of Aggression And Bullying To Social Preference: Differences In Gender And Types Of Aggression. *Internatinal Journal Of Behavioral Development*, 33(4): 323-330.
- Lind, J. C. (2010). *Responsive Schools*. Wellington: Office Of The Children Commissioner.

- Lines, D. (2007). *The Bullies: Understanding The Bullies And Bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Loeber, R. Ve Hay, D. (1997). Key Issues In The Development Of Aggression And Violence From Childhood To Early Adulthood. *Annual Review Of Psychology*, 48(1): 371-410.
- Lynn Hawkins, D., Pepler, D. J. & Craig, W. M. (2001). Naturalistic Observation of Peer Interventions in Bullying. *Social Development*, 10(4): 512-527.
- Maines, B. Ve Robinson, G. (1997). *Cry For Help: The No-Blame Approach To Bullying*. Bristol: Lucky Duck.
- Mangır, M. ve Başar, F. (1995). Kardeş Kıskançlığı. *Yaşadıkça Eğitim*, 18: 30-31.
- Martin, J. L. ve Ross, H. S. (1995). The Development Of Aggression Within Sibling Conflict. *Early Education And Development*, 6(4): 335-358.
- Miller, A. L., Volling, B. L. Ve McElwain, N. L. (2000). Sibling Jealousy In A Triadic Context With Mothers And Fathers. *Social Development*, 9(4): 433-457.
- Moser, R. S. ve Frantz, C. E. (2000). *Shocking Violence Youth Perpetrators And Victims- A Multidisciplinary Perspective*. USA: Charles C Thomas Publisher.
- Olweus, D. (1993). *Bullying At School*. Boston: Blackwell Publishing.
- (1996). Bullying At School: Knowledge Base And An Affective Intervention Program A. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 794(1): 265-276.
- Osher, K. (2010). *Sibling Jealousy As Observed In a Triadic Family Context*. (Master Dissertation). University of Michigan, Michigan.
- Osho. (2018). *Öfke, Kıskançlık Ve Korkunun Ötesi*. İstanbul: Ganj Yayınları.
- Otrar, M. ve Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 135-144.
- Özada, A. ve Duyan, V. (2018). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ve Zorbalık. *TFFMPC*, 12(1): 49-55.
- Özen, D. Ş. ve Aktan, T. (2010). Bağlanma Ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65): 101-113.

- Özgü, B. Ve Yılmaz, M. (2017). Kardeş kıskançlığı ve kardeşler arası ilişkiler. Ankara herdem.
- Özman, M. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Öztuna, A. (2018). *Dokuzuncu ve onuncu sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı göstermenin ve akran zorbalığına maruz kalmanın psikolojik belirtilerle ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D. ve Chen, D. (1999). Birth Order Effects On Personality And Achievement Within Families. *Psychological Science*, 10(6): 482-488.
- Perry, D. G., Kusel, S. J., Perry, L. C. (1988). Victims Of Peer Aggression. *Developmental Psychology*, 24(6): 807-814.
- Pikas, A. (1989). A Pure Concept Of Mobbing Gives The Best Results For Treatment. *School Psychology International*, 10(2): 95-104
- Provis, S. A. (2012). *Bullying (1950-2010): the bully and the bullied*. (Doctoral Dissertation). Loyola University, Chicago.
- Rigby, K. (1997). *Bullying In Schools. What To Do About It?* Melbourne: Acer.
- (2003). Consequences Of Bullying In School. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9): 583-590.
- Rivera, B. ve Widom, C. S. (1990). Childhood Victimization And Violent Offending. *Violence And Victims*, 5(1): 19-35.
- Salmivalli, C., Karhunen, J. ve Lagerspetz, K. M. J., (1996). How Do The Victims Respond To Bullying?. *Aggressive Behavior*, 22(2): 99-109.
- Salmivalli, C., Huttunen A. ve Lagerspetz, K. M. J. (1997). Peer Networks And Bullying In School. *Scandinavian Journal Of Psychology*, 38: 305-312.
- Salovey, P. (1991). *The Psychology Of Jealousy And Envy*. New York: Guilford Press.
- Samurçay, N. (1982). Çocuklarda Kardeş İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 6(36): 6-14.
- Satan, A. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Saygılı, S. (2007). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Basım Yayım Gıda Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- Sharp, S. & Smith, P. (2002). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Newyork: Routledge.
- Shulman, B. H & Mosak, H. H. (1977). Birth Order And Ordinal Position: Two Adlerian Views. *Journal Of Individual Psychology*, 33(1): 114-121.
- Siyez, D. M. ve Kaya, A. (2011). Akran Zorbalığı Gruplarında Empatik Eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2): 23-43.
- Solberg, M. E. Ve Olweus, D. (2003). Prevalence Estimation Of School Bullying With The Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29(3): 239-268.
- Sullivan, K. (2010). *The Anti-Bullying Handbook*. Sage.
- Sullivan, K., Cleary, M. ve Sullivan, G. (2004). *Bullying In Secondary Schools: What Is Looks Like And How To Manage It*. London: Paul Chapman Publishing.
- Sulloway, F. J. (2001). Birth Order, Sibling Competition, And Human Behavior. *In Conceptual Challenges In Evolutionary Psychology*, Springer Dordrecht: 39-83.
- Şipal, R. F., Yeğengil, C. ve Toka, N. (2012). Okul Öncesi Dönemde Aralarında Yaş Farkı Olan Ve İkiz Kardeşler Arasındaki Kıskançlığın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 3(5): 55-68.
- Tatlıhoğlu, K. (2016). Okullarda Şiddet ve Zorbalık: Risk Faktörleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri: Konya Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12): 209-232.
- Thompson, J. A. (2006). *Pathways to sibling jealousy: the influence of parents' self-reported beliefs and reactions and children's implicit theories*. (Doctoral Dissertation). North Carolina State University, Raleigh.
- Thompson, J. A. ve Halberstadt, A. G. (2008). Children's Accounts Of Sibling Jealousy And Their Implicit Theories About Relationships. *Social Development*, 17(3): 488-511.

- Tuckman, J. & Regan, R. A. (1967). Ordinal Positions And Behavior Problems In Children. *Journal Of Health And Social Behavior*, 8(1): 32-39.
- Tuğran, A. Z. (2020). *Lise öğrencilerindeki akran zorbalığının yordayıcıları olarak anne baba tutumu ve temel psikolojik ihtiyaçlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ünalnış, M. & Şahin, R. (2012). Şiddete Yönelik Tutum ve Okul Zorbalığı. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1): 63-71.
- Van Volkom, M., Machiz, C. & Reich A. E. (2011). Sibling Relationships In The College Years: Do Gender, Birth Order, And Age Spacing Matter? *North American Journal of Psychology*, 13(1): 35-50.
- Volling, B. L., McElwain, N. L. & Miller, A. L. (2002). Emotion Regulation in Context: The Jealousy Complex Between Young Siblings and Its Relations with Children and Family Characteristics. *Child Development*, 73(2): 581-600.
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, H. (2018). *Akran zorbalığı bağlamında psikolojik bulgular*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yeh, H. C. ve Lempers, J. D. (2004). Perceived Sibling Relationships and Adolescent Development. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2): 133-147.
- Yelboğa, N. (2018). *Lisesi öğrencileri akran zorbalığına iten nedenlerin değerlendirilmesi ve okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerilerinin sunulması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (1991). Yeni Bir “Kardeş” Gelirken, Anne-Babaların Korkulu Rüyası: Kıskançlık. *Yaşadıkça Eğitim*, 18: 28-31.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinden yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Yoneyama, S. ve Rigby, K. (2006). Bully/Victim Students & Classroom Climate. *Youth Studies Australia*, 25(3): 34-41.
- Yörükoğlu, A. (2019). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Özgür.

- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2007). İlköğretim Okullarında Zorbalığın Yaygınlığı Ve Doğası. *Türk Psikolojik Dayanışma Ve Rehberlik Dergisi*, 3(28): 1-13.
- Yüksel, M. Y., Parlak, S. ve Çelebi, Ç. D. (2019). Ebeveyn Tutumları Empati Ve Otoriteryen Eğilimler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(87): 371-382.
- Whitney, I. ve Smith, P. K. (1993). A Survey Of Nature And Extent Of Bullying In Junior/Middle And Secondary Schools. *Educational Research*, 35(1): 3-25.
- Wicks-Nelson, R. ve Israel, A. C. (2015). *Abnormal Child And Adolescent Psychology*. Routledge.
- Wolke, D., Tippet, N. ve Dantchev, S. (2015). Bullying In The Family: Sibling Bullying. *The Lancet Psychiatry*, 2(10): 917-929.

EKLER

Kişisel Bilgi Formu (Ek-1)

Sevgili öğrencimiz,

Aşağıda bazı kişisel bilgilerinizi belirlemeye yönelik bir anket sunulmuştur. Lütfen durumunuzu belirten seçeneği işaretleyerek bilgilerinizi paylaşınız. Toplanacak veriler İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı'nda yürütülmekte olan bir tez çalışması için kullanılacaktır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler tamamen gizli tutulup diğer verilerle birleştirilerek YALNIZCA BİLİMSEL AMAÇLARLA kullanılacaktır. Çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır ve herhangi bir rahatsızlık hissetmeniz durumunda vazgeçme hakkınız bakidir. Ayrıca vermiş olduğunuz bilgiler aleyhinize kullanılmayacaktır.

İşbirliği ve katkınızın çok değerli olduğunu belirtir, katılımınız için teşekkür ederiz.

Felek ARSLAN

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

1) Yaşınız **2) Sınıfınız**

3) Cinsiyetiniz: Kız Erkek

4) Okul türünüz: Devlet Özel

5) Program türünüz: İmam hatip ortaokulu Normal ortaokul

6) Kendiniz dahil kaç kardeşiniz?

7) Kaçıncı kardeşiniz?

8) Anneniz sağ mı? Evet Hayır

9) Babanız sağ mı? Evet Hayır

10) Sağ ise Anne-babanız birlikte mi? Evet Hayır

11) Anneniz öz mü? Evet Hayır

12) Babanız öz mü? Evet Hayır

13) Annenizin eğitim düzeyi nedir?

İlkokul ve altı Ortaokul Lise Üniversite Lisans üstü

14) Babanızın eğitim düzeyi nedir?

İlkokul ve altı Ortaokul Lise Üniversite Lisans üstü

15) Ailenizi hangi gelir düzeyinde algılıyorsunuz? Alt Orta Üst

Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği (Ek-2)

Sevgili Öğrencimiz,

Bu ölçek kardeşlerinizle ilişkilerinize yönelik olarak deneyimlerinizi, bu konuda kendinize ilişkin gözlem ve izlenimlerinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Her bir maddeyi dikkatle okuyarak doldurunuz.

İşbirliği ve katkınızın çok değerli olduğunu belirtir, katılımınız için teşekkür ederiz.

Örnek Maddeler	Bana hiç uygun değil	Bana uygun değil	Kararsızım	Bana Uygun	Bana tamamıyla uygun
Annemin kardeşime benden daha fazla ilgi gösterdiğini düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Annem kardeşimle vakit geçirirken annemin dikkatini kendi üzerime çekmeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
Kardeşimle beraber zaman geçirmeyi sevmem.	☐	☐	☐	☐	☐
Annemin birçok konuda kardeşime benden daha hoşgörülü davrandığını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımızda annem bana kardeşime göre daha sert davranır.	☐	☐	☐	☐	☐

Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği (Ek-3)

Sevgili öğrencimiz,

Bu ölçek arkadaşlarınızla ilişkilerinize yönelik olarak deneyimlerinizi, bu konuda kendinize ilişkin gözlem ve izlenimlerinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Her bir maddeyi dikkatle okuyarak doldurunuz.

İşbirliği ve katkınızın çok değerli olduğunu belirtir, katılımınız için teşekkür ederiz.

Örnek Maddeler	Hiçbir Zaman Katılmıyorum	Çok Az Katılıyorum	Bazen Katılıyorum	Çoğu Zaman Katılıyorum	Her Zaman Katılıyorum
Sınıfta her hangi bir şeyi yaptırmak için fiziksel güç kullanmak yeterlidir	☐	☐	☐	☐	☐
Bana hoşlanmadığım bir hareket yapılırsa tokat atarım.	☐	☐	☐	☐	☐
Sınıfta nedensiz yere birisine bağırılır.	☐	☐	☐	☐	☐
Birisinin kötü bakışı ona vurmam için yeterlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Sınıfta benden güçsüz birisi ile tartışırken fiziksel gücümü gösteririm.	☐	☐	☐	☐	☐
Birisini sınırlendirmek için el şakası yapılır.	☐	☐	☐	☐	☐

Valilik İzin Yazısı (Ek-4)

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-20641964
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

15/02/2021

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin 11.11.2020 tarihli ve 3321 sayılı yazısı.
b) Bakanlığımızın 21.01.2020 tarih ve 1563890/ 2020/2 No'lu genelgesi.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 08.02.2021 tarihli tutanağı.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Felek ARSLAN'ın "Ortaokul Öğrencilerinde Kardeş Kıskançlığının Akran Zorbalığı Eğilimlerini Yordama Gücü" konulu tezine dair araştırma çalışmasını ilimize bağlı Üsküdar ilçesinde yer alan ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik; kişisel bilgi formu, marmara kardeş kıskançlığı ölçeği ve zorbalık davranış eğilimleri ölçeği uygulama isteği hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi yüz yüze eğitime geçilmesine müteakiben, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde araştırma sonuç raporu hakkında Müdürlüğümüz istmemanket@meb.gov.tr adresine mail yoluyla bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
15/02/2021
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:
1-İlgi (a) Yazı
2- Genelge.
3- Komisyon Tutanağı.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

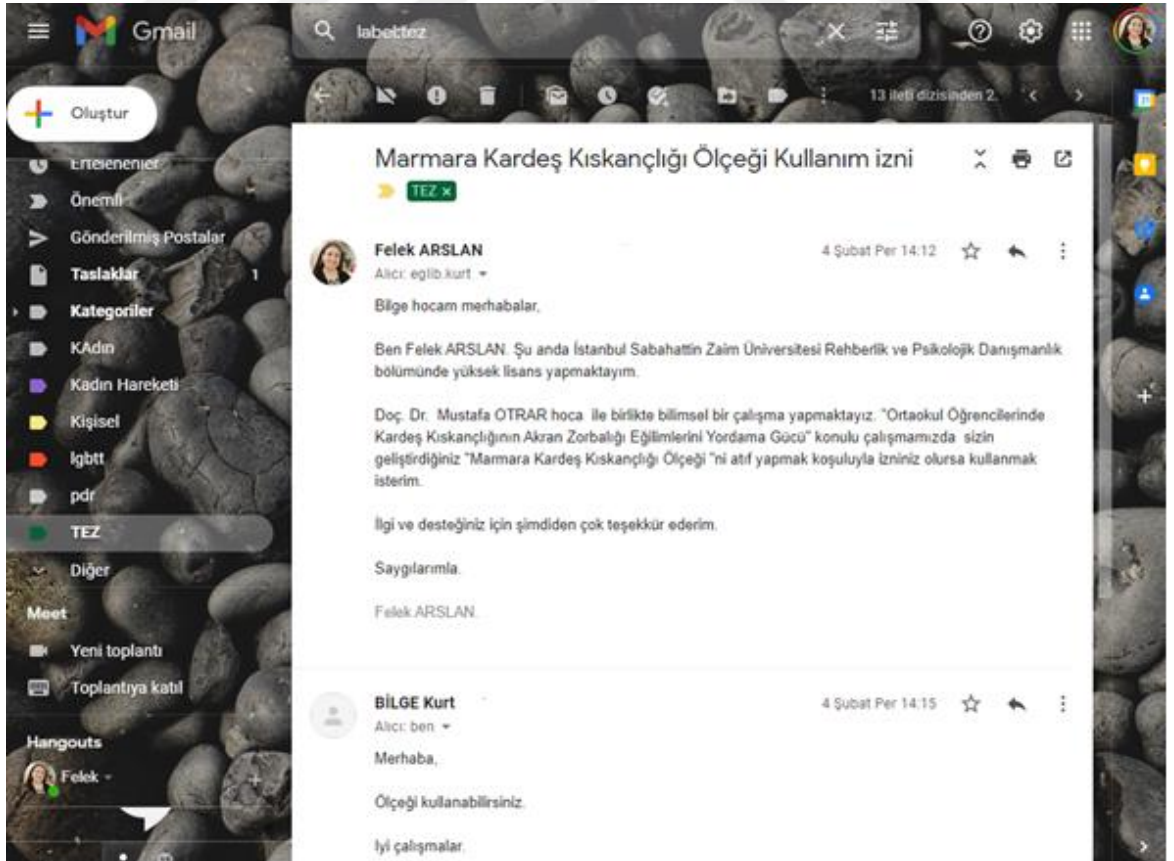
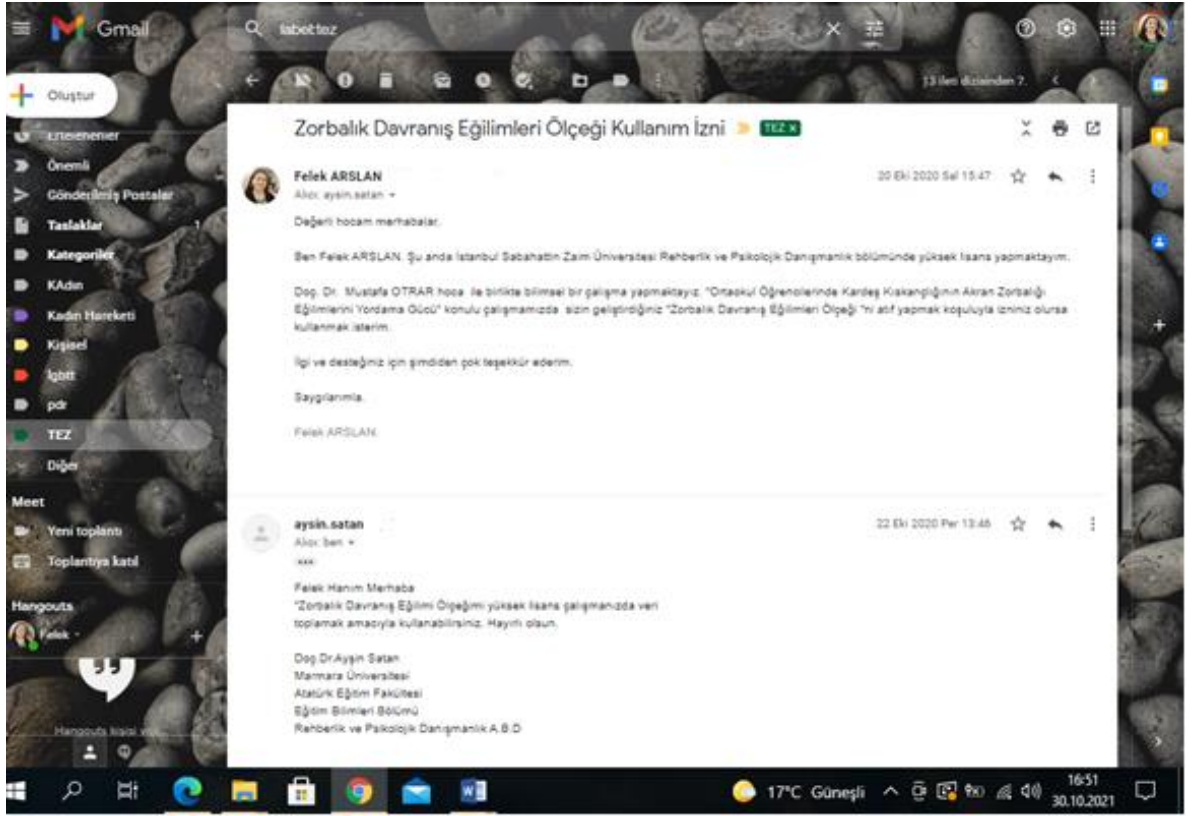
Adres : İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü - Strateji Geliştirme Şb.Md.
Binbirdirek Mh.Imran Öktem Cd. No:1 Sultanahmet-Fatih/İstanbul
Telefon No : 0 (212) 384 36 32
E-Posta: ist.sgb34@gmail.com
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Aykut ÇELİK
Unvan : Büro Hizmetleri
İnternet Adresi: istanbul.meb.gov.tr Faks: _____

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e5ef-a7ec-32ee-8e4f-244b kodu ile teyit edilebilir.

Ölçek Kullanım İzni (Ek-5)

ÖZGEÇMİŞ

Felek Arslan

EĞİTİM

Lisans : İstanbul Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2013, İstanbul.

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2020, İstanbul.

MESLEKİ DENEYİM

2013-2014 : British Street Dil Okulu (İstanbul)

2014-2017 : Fazilet Eğitim Kurumları (İstanbul)

2017- : Derya Öncü Eğitim Kurumları (İstanbul)

BİLDİRİLERİ

Temel Eğitim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyun Bağımlılığı ile Yabancı Dil Tutumları Arasındaki İlişki, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimler Araştırması Kongresi, UBAK, (Bandırma, 2019).